

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของการวิจัยเรื่องกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้านการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตม่น้ำโขง ภูมิภาคศึกษา จังหวัดเลย ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

บทวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์กลุ่มเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ รวมถึงการสังเกตของผู้วิจัยจากกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยกลุ่มเกษตรกรที่ใช้เป็นกรณีศึกษาในเขตจังหวัดเลย จำนวน 5 อำเภอ ได้แก่ ตำบลนาอาน อำเภอเมือง ตำบลวังสะพุง อำเภอวังสะพุง ตำบลภูหอ อำเภอภูหลวง ตำบลนาแห้ว อำเภอนาแห้ว และตำบลเอราวัณ อำเภอเอราวัณ โดยผู้วิจัยจะทำการนำเสนอบทวิเคราะห์ในแต่ละอำเภอ ซึ่งข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ของแต่ละอำเภอจะประกอบไปด้วยหัวข้อหลักสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน (ขอบเขตอำเภอในจังหวัดเลย)
2. ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย
  - 2.1 ประวัติความเป็นมา
  - 2.2 กิจกรรมทางการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
  - 2.3 แหล่งการเรียนรู้ในกิจกรรมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
  - 2.4 เจตคติของเกษตรกรที่มีต่อการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
  - 2.5 เจตคติของเกษตรกรต่อการมีส่วนร่วม
3. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย
  - 3.1 การฝึกอบรม
  - 3.2 การประชุมสัมมนา
  - 3.3 การศึกษาดูงาน
  - 3.4 การทำแปลงสาธิต
  - 3.5 การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร
  - 3.6 อื่นๆ
4. ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย
  - 4.1 ปัจจัยภายในของเกษตรกร ได้แก่

- 4.1.1 ตำแหน่งทางสังคม
- 4.1.2 เจตคติ
- 4.1.3 การศึกษา
- 4.1.4 การเปิดรับข้อมูลข่าวสาร

4.2. ปัจจัยภายนอกของเกษตรกร ได้แก่

- 4.2.1 เจ้าหน้าที่ของรัฐ
- 4.2.3 การสนับสนุนของรัฐ
- 4.2.4 ผู้นำชุมชน

5. แนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในการมีส่วนร่วมของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบไปด้วย

- 5.1 ข้อเสนอแนะของเกษตรกร
- 5.2 ข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่

ต่อจากนี้ไป ผู้วิจัยขอนำเสนอบทวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์กลุ่มเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ รวมถึงการสังเกตจากกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละอำเภอ ดังนี้

1. กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง อำเภอเมือง จังหวัดเลย

1.1 ข้อมูลพื้นฐาน ตำบลนาอาน อำเภอเมือง จังหวัดเลย

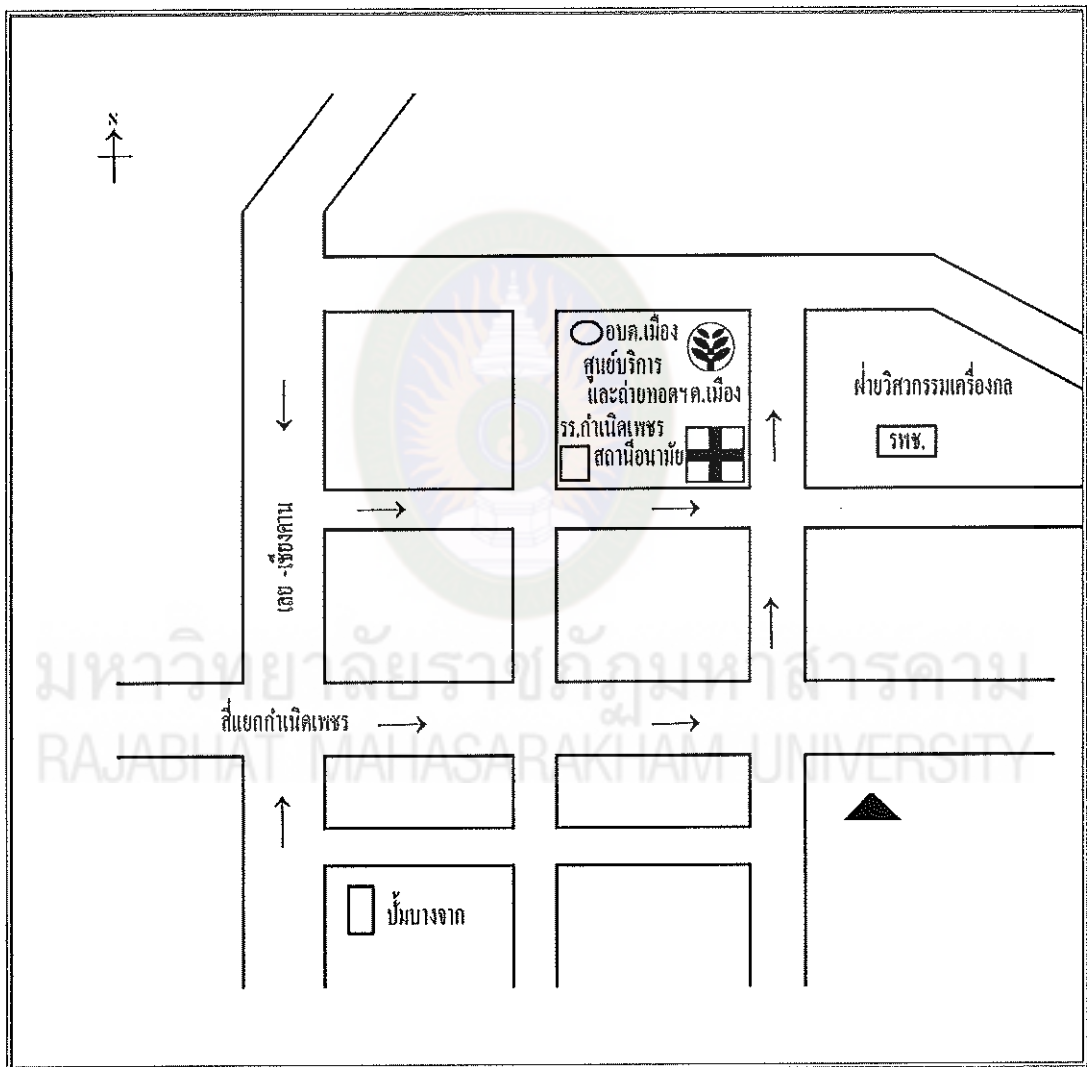
พื้นที่ทั้งหมดของอำเภอเมืองเลยมีสภาพทั่วไป ประกอบด้วยภูเขาที่มีราบสูงเชิงเขาสลับกับที่ราบลุ่มระหว่างร่องภูเขา ซึ่งมีเกษตรกรปรับเพื่อเป็นพื้นที่ทำนา พื้นที่เป็นภูเขาประมาณร้อยละ 40 พื้นที่โดยทั่วไปสูงกว่าระดับน้ำทะเล ประมาณ 200 – 750 เมตร แบ่งเขตการปกครองตาม พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 เป็น 12 ตำบล จำนวน 136 หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลนาโง้งบางส่วน ตำบลน้ำหมาน ตำบลกกคู้ ตำบลเสี้ยว และตำบลกกทอง เขตที่ราบเชิงเขา ได้แก่ บริเวณตำบลนาโง้งบางส่วน ตำบลนาแหม ตำบลศรีสองรัก ตำบลน้ำสวย และตำบลนาดินคำบางส่วน มีประชากรทั้งสิ้น 116,946 คน แยกเป็นชาย 59,007 คน เป็นหญิง 57,939 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ยต่อพื้นที่ประมาณ 79 คน/ตารางกิโลเมตร รายได้เฉลี่ยของประชากรต่อคนต่อปีประมาณ 30,792 บาท สูงเป็นอันดับ 1 ของจังหวัด ในปี พ.ศ. 2548 คริวเรือนยาจนที่ตกเกณฑ์จำนวน 844 คริวเรือน ซึ่งรายได้ส่วนใหญ่มาจากด้านเกษตรกรรม

พืชเศรษฐกิจหลายชนิดของจังหวัดเลยประกอบด้วยพืชไร่ ไม้ผล ไม้ยืนต้นรวมทั้งข้าวและพืชผักมีปลูกหลายสายพันธ์ตาม ความนิยมของชุมชนกระจายไปแทบทุกตำบล ผลผลิตแทบทุกชนิดเน้นการจำหน่าย ยกเว้นข้าวส่วนใหญ่ใช้สำหรับบริโภคเพราะมีพื้นที่ปลูกน้อย การทำการเกษตรพื้นที่ร้อยละ 90 อาศัยน้ำฝน ถ้ารับการเลี้ยงสัตว์จะเลี้ยงไว้บริโภคในครัวเรือนมีจำหน่าย

บ้างในท้องถิ่น ปัจจุบันมีการผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพไว้ใช้ร่วมกับปุ๋ยเคมีเพื่อลดต้นทุนการผลิตในบางพื้นที่และเริ่มเลือกการผลิตพืชที่มีผลตอบแทน ต่อหน่วยสูง

ปัญหาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเลย ส่วนใหญ่เกษตรกรมีปัญหาเกี่ยวกับการทำการเกษตร ได้แก่ ปัญหาฝนทิ้งช่วงเกิดปัญหาน้ำไม่เพียงพอที่จะใช้ในการทำการเกษตร การใช้สารเคมี ปัญหาการเกิดโรคระบาดในศัตรูพืชของเกษตรกร และปัญหาด้านการตลาดที่จะรองรับผลผลิตการเกษตร

เพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถมองเห็นภาพของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี อำเภอเมือง จังหวัดเลย ผู้วิจัยขอนำเสนอแผนที่ตั้งไว้ในภาพประกอบที่ 2 ดังต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ 2 แผนที่ตั้งแสดงศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี อำเภอเมือง จังหวัดเลย

1.2 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง อำเภอเมือง จังหวัดเลย

1.2.1 ประวัติความเป็นมา

เริ่มต้นด้วยความเรียบง่ายตามวิถีความพอเพียงด้วยการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายตั้งแต่ปี พ.ศ 2545 ในเนื้อที่ 15 ไร่ ที่แบ่งส่วนทำนาข้าว 10 ไร่ มีการสร้างเล้าไก่เลี้ยงไก่พื้นบ้าน เลี้ยงเป็ด แบ่งชุดสระน้ำที่มีขนาดพอเหมาะสามารถเก็บกักน้ำฝนเอาไว้ใช้ได้ตลอดทั้งปี เป็นแหล่งเลี้ยงปลาเอาไว้กิน ในครอบครัว ภายในกลุ่มจะมีการปรึกษาวางแผนกันให้ความสำคัญกับกับความคิดของทุกคน มีการปฏิบัติโดยยึดหลักทางสายกลางตามกำลังกาย กำลังเงิน ที่จะสามารถทำได้ มีสมาชิกทั้งหมด 9 คน

1.2.2 กิจกรรมทางการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

กิจกรรมทางการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มสมาชิก ได้แก่ การทำไร่ นา ปลูกข้าว ทำปุ๋ยชีวภาพปุ๋ยหมักไว้ใช้เอง เพื่อลดต้นทุนการผลิต มีการปลูกพืชสมุนไพร พืชผักสวนครัวทั้งที่ว่างบริเวณบ้านและหัวไร่ปลายนา ปลูกไม้ผล เช่น ลำไย มะม่วง กระท้อน ฝรั่ง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงปลาดุกในบ่อน้ำเลี้ยง เป็ดไก่ เพื่อไว้บริโภคได้ตลอดทั้งปี กิจกรรมการเกษตรทั้งหมดใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติที่ขุดเป็นสระเก็บน้ำเอาไว้

1.2.3 แหล่งการเรียนรู้ในกิจกรรมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

แหล่งการเรียนรู้ในกิจกรรมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มสมาชิกใน อำเภอเมือง จังหวัดเลยจาก สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองเลย โดยมีการส่งเสริมให้มีการจัดพื้นที่ในการทำไร่ นาให้เหมาะสม ส่งเสริมการจัดไร่นาสวนผสมและการทำปุ๋ยหมักและปุ๋ยชีวภาพไว้ใช้เอง และได้รับการสนับสนุนพันธุ์ปลาดุกจากสำนักงานเกษตรจังหวัด

1.2.4 เจตคติของเกษตรกรที่มีต่อการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นด้วยกับการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เพราะผลตอบแทนที่คุ้มค้ำมากกว่าการทำเกษตรชนิดเดียว ทำให้ให้สมาชิกในกลุ่มมีรายได้ และเป็นการจัดสรรพื้นที่ไร่นาที่ใช้ในการเกษตรให้เกิดประโยชน์สูงสุด

1.2.5 เจตคติของเกษตรกรต่อการมีส่วนร่วม

เกษตรกรในกลุ่มให้ความร่วมมือกันดี โดยเฉพาะผู้นำของกลุ่ม ในกลุ่มจะเข้าร่วมวางแผนในการทำการเกษตร เข้าร่วมพูดคุยในเรื่องของตลาดที่จะนำผลผลิตออกไปวางขาย

1.3 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจ

เกษตรกรอำเภอเมือง จังหวัดเลย ได้เข้าร่วมโครงการของรัฐ ส่วนใหญ่เป็นโครงการของกรมส่งเสริมการเกษตรและกิจกรรมเกี่ยวกับการเกษตรหรือโครงการอื่นๆ

1.3.1 การฝึกอบรม

ส่วนใหญ่เป็นการฝึกอบรมที่เกษตรจัดขึ้นภายในอำเภอ จังหวัด ในเรื่องการทำนา การปลูกพืชหมุนเวียน ผู้เข้าร่วมอบรมมีทั้งเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จในการทำการเกษตร วิทยากรที่เป็นเจ้าหน้าที่และเกษตรกร

1.3.2 การประชุมสัมมนา

จัดโดยเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอ จะมีการประชุม 2 ครั้ง/สัปดาห์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำนา ทำสวน และการทำไร่นาสวนผสม

1.3.3 การศึกษาดูงาน

ไปดูงานการทำไร่นาสวนผสม ที่บ้านสวนปอ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย ไปดูงาน 1 วัน สมาชิกได้นำข้อมูลที่ได้รับมาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันและปรับปรุงการเกษตรภายในหมู่บ้าน

1.3.4 การทำแปลงสาธิต

ได้รับการสนับสนุนแปลงสาธิตจากองค์การบริหารส่วนตำบลนาอาน อำเภอเมือง จังหวัดเลย ได้มีการปรับพื้นที่ วางแผนการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และการวางผังฟาร์มมีการทำแปลงสาธิตเกี่ยวกับการทำไร่นาสวนผสมและเป็นแหล่งการเรียนรู้ของอำเภอเมือง จังหวัดเลย

1.3.5 การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร

เข้าร่วมอบรมที่สำนักงานเกษตรจังหวัดจัดขึ้น หลังจากการเข้าร่วมอบรมได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูล และได้มีการเผยแพร่ข้อมูล โดยการใช้หอกระจายข่าวของหมู่บ้าน นอกจากนี้ก็เคยได้รับเอกสารคำแนะนำในเรื่องการทำไร่นาสวนผสมจากหน่วยงานเกษตรของจังหวัด

1.4 ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบไปด้วย

1.4.1 ปัจจัยภายในของเกษตรกร ได้แก่

1.4.1.1 ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ที่ภาครัฐจัดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การทำแปลงสาธิตและการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ส่วนมากจะเป็นเจ้าของจัดแปลงการเกษตรนั้น ๆ เข้าร่วมกิจกรรม เกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมที่ภาครัฐจัดขึ้น เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในกลุ่มมีตำแหน่งทางสังคม เช่น ประธานกลุ่ม สำหรับระดับการศึกษาของผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความสำคัญมาก สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมจะมีความเสียสละ และมีเวลาพอที่จะเข้าร่วมกิจกรรมแล้วนำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดได้

1.4.1.2 ในด้านเจตคติในด้านของเกษตรกรเกี่ยวกับการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เกษตรกรในอำเภอเมือง จังหวัดเลย มีความเข้าใจในหลักการเกี่ยวกับการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นรู้จักจัดสรรที่ดินและใช้น้ำให้เกิดประโยชน์

สูงสุด เพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้และทำให้มีเงินออม นอกจากนี้เกษตรกรอำเภอเมือง จังหวัดเลย ได้มีการเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากภายนอกมาโดยตลอด

1.4.2 ปัจจัยภายในของเกษตรกร ได้แก่

1.4.2.1 เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอเมือง จังหวัดเลย ได้มีการกระตุ้นให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆรวมถึงการที่รัฐเข้ามาสนับสนุน โครงการต่างๆอย่างต่อเนื่อง เช่น การลดใช้สารเคมี และหันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพที่ทางกลุ่มจัดทำขึ้นเอง เป็นต้น

1.4.2.2 ผู้นำชุมชนและเครือข่ายเข้ามามีบทบาทไม่มากนัก โดยส่วนมากจะเข้ามามีส่วนร่วมในด้านการเผยแพร่ความรู้ผ่านหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน

1.5 แนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในการมีส่วนร่วมของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

1.5.1 ข้อเสนอแนะของเกษตรกร

1.5.1.1 การอบรมสัมมนาและการไปศึกษาดูงาน อยากให้จัดกิจกรรมไม่นานนัก เพราะสมาชิกในกลุ่มไม่มีเวลาที่จะเข้าร่วมกิจกรรม

1.5.1.2 การไปดูงานนอกสถานที่บางแหล่งที่เน้นเรื่องวิชาการควรที่จะบรรยายให้สมาชิกในกลุ่มมีความเข้าใจและกล้าที่จะซักถามแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

1.5.2 ข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่

1.5.2.1 การฝึกอบรมควรจะใช้วิทยากรที่มีประสบการณ์ด้านการเกษตรโดยตรง เพราะเกษตรกรจะได้เรียนรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจง่ายขึ้น

1.5.2.2 ต้องมีงบประมาณสนับสนุนตามความต้องการของเกษตรกร เพื่อเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรในการทำการเกษตรให้ประสบผลสำเร็จ

1.5.2.3 มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและจัดกิจกรรมนันทนาการให้เหมาะสมกับวัยของเกษตรกรที่เข้าร่วมอบรม

2. กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลวังสะพุง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

2.1 ข้อมูลพื้นฐาน ตำบลวังสะพุง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

ได้รับการบอกเล่ามาจากท่านพระครูพิณิจสังฆการเจ้าคณะตำบลวังสะพุง ซึ่งมีอายุมากและมรณภาพแล้ว ว่าเดิมมีวังน้ำอยู่ทางทิศใต้ของวัดศรีชมชื่นห่างประมาณ 2 เส้นเศษ ที่วังน้ำมีต้นสะพุงใหญ่อายุหลายร้อยปีอยู่ข้างวังน้ำต้นหนึ่ง นับว่าเป็นลักษณะเด่นของบริเวณนั้น จึงขนานนามโดยเอาคำว่า วังกับคำว่า สะพุง มารวมกันเป็นวังสะพุง ตำบลวังสะพุง ตั้งอยู่ตอนกลางของอำเภอวังสะพุง โดยมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ

จดตำบลปากปวน อ.วังสะพุง จ.เลย

ทิศใต้ จดตำบลผาบึง อ.วังสะพุง จ.เลย

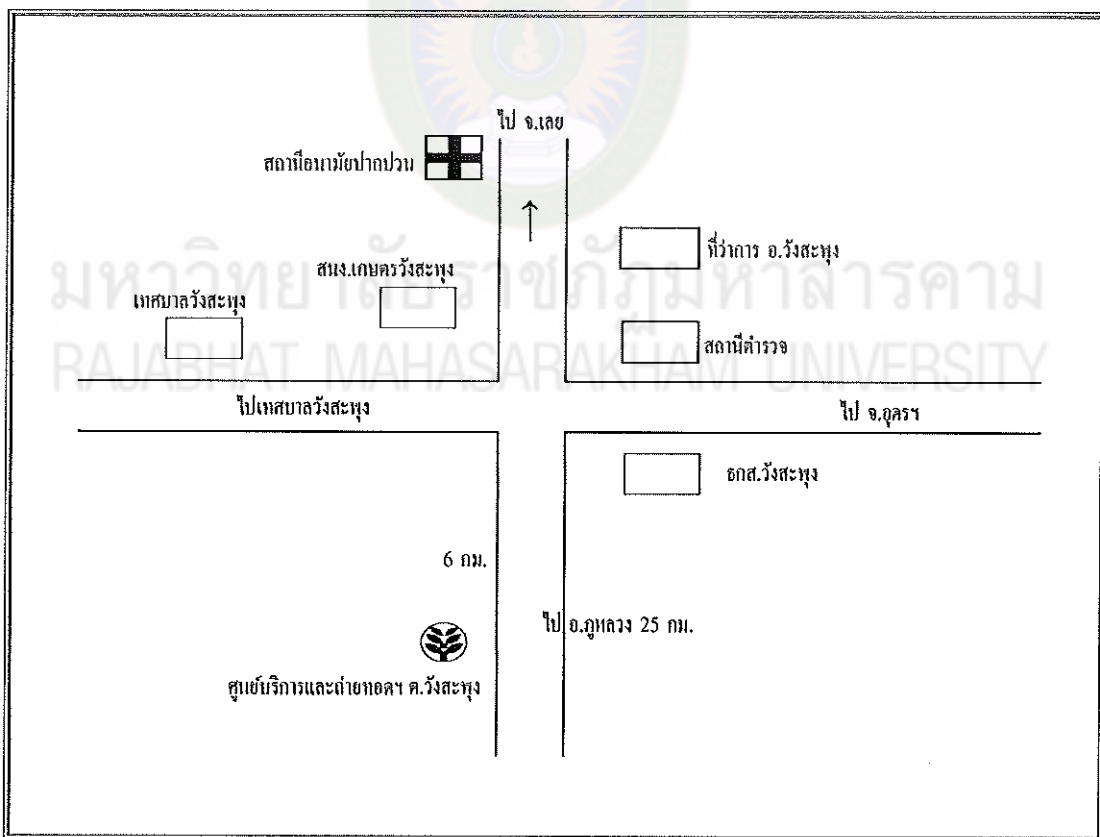
ทิศตะวันออก จดตำบลศรีสงคราม อ.วังสะพุง จ.เลย

ทิศตะวันตก จดตำบลเขาหลวงและตำบลทรายขาว อ.วังสะพุง จ.เลย

พื้นที่ส่วนมากเป็นพื้นที่ราบ มีพื้นที่ภูเขาอยู่ทางทิศตะวันตกเขตติดต่อกับตำบลเขาหลวงและทรายขาว เป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลมีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางเฉลี่ย 3.50 - 4.50 เมตร อยู่ถัดบริเวณภูเขาเป็นลักษณะสูงคลื่นลอนชัน เกษตรกรใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชไร่และไม้ยืนต้น พืชไร่ที่สำคัญคือ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลังโรงงาน ถั่วแดง ถั่วเขียว ถั่วเหลือง ไม้ผลสำคัญ คือ มะม่วง มะขามหวาน ขนุน ส้มเขียวหวาน ส้มโอ ฝรั่ง เงาะ ลำไย น้อยหน่า เป็นต้น

ปัญหาของชุมชนส่วนใหญ่มักประสบปัญหาเกี่ยวกับสภาพดินฟ้าอากาศ จะเป็นตัวกำหนดในการเพาะปลูกของเกษตรกร มีพื้นที่เสี่ยงภัยธรรมชาติจะอยู่บริเวณใกล้แหล่งน้ำ เมื่อเกิดฝนตกติดต่อกันหลายวันจะทำให้เกิดน้ำไหลบ่าท่วมไร่นาของเกษตรกร พื้นที่แล้งซ้ำซากจะมีทุกหมู่บ้าน

เพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถมองเห็นภาพของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี อำเภอเมือง จังหวัดเลย ผู้วิจัยขอเสนอแผนที่ตั้งไว้ในภาพประกอบที่ 3 ดังต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ 3 แผนที่แสดงศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรตำบลวังสะพุง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

2.2 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลวังสะพุง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ประกอบไปด้วย

2.2.1 ประวัติความเป็นมา

กลุ่มสมาชิกได้รับการส่งเสริมโครงการเกษตรผสมผสานเกี่ยวกับการจัดไร่นาสวนผสม ตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่จากสำนักงานการเกษตรอำเภอวังสะพุง เพราะเนื่องจากพื้นที่การเกษตรของตำบลวังสะพุง มีความเหมาะสมที่จะดำเนินงานโครงการเกษตรผสมผสาน และเป็นการสร้างอาชีพให้เกษตรกรได้มีงานทำตลอดทั้งปี มีรายได้เพิ่มขึ้น มีสมาชิกร่วมโครงการ 30 คน

2.2.2 กิจกรรมทางการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

กิจกรรมทางการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง อาชีพหลักคือ การทำนาปลูกข้าว มีการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วเหลือง พริก ไม้ผล ไม้ยืนต้น เป็นต้น พื้นที่ถือครอง 30,466 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 21,455 ไร่ พื้นที่นา 6,995 ไร่ พื้นที่ไร่ 12,658 ไร่ อื่น ๆ 10,011 ไร่ รวมพื้นที่ทั้งหมด 30,466 ไร่ ซึ่งส่วนใหญ่เกษตรกรเลี้ยงไก่เป็นอาชีพเสริมแมลงพื้นบ้าน ได้แก่ ผึ้ง มด จิ้งหรีด แมงกระซอน แมงจิ้งจก แมลงตับเต่า แมงดา แมงคาม จักจั่น ฯลฯ ซึ่งแมลงพื้นบ้านส่วนใหญ่เป็นแหล่งอาหารโปรตีนราคาถูกที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น

2.2.3 แหล่งการเรียนรู้ในกิจกรรมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

แหล่งการเรียนรู้ในกิจกรรมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มสมาชิกในตำบลวังสะพุง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย สำนักงานเกษตรอำเภอวังสะพุง ทำหน้าที่เป็นวิทยากรเกษตรกรเผยแพร่ให้ความรู้ในด้านการทำแปลงสาธิตเกษตรผสมผสาน

2.2.4 เจตคติของเกษตรกรที่มีต่อการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ในการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรกรได้ยึดหลักตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทำให้เกษตรกรอยู่ได้ พออยู่ พอกิน

2.2.5 เจตคติของเกษตรกรต่อการมีส่วนร่วม เกษตรกรต้องมีส่วนร่วมจึงจะเกิดการเรียนรู้แล้วนำไปปฏิบัติได้จริง เพราะถ้าไม่มีส่วนร่วมในการปฏิบัติก็จะไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้

2.3 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจ

เกษตรกรในตำบลวังสะพุง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ

2.3.1 การฝึกอบรม

มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดไร่นาสวนผสม ในเรื่องการจัดพื้นที่การเกษตร การงดใช้สารเคมีในไร่นาและให้เกษตรกรหันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพ จัดอบรมที่สำนักงานเกษตรอำเภอวังสะพุง โดยมีวิทยากรที่มีความรู้มาให้ความบรรยาย

2.3.2 การประชุมสัมมนา

ส่วนใหญ่จัดโดยกรมส่งเสริมการเกษตรและกระทรวงเกษตร และสหกรณ์ มาบรรยายให้ความรู้ แล้วให้เกษตรกรนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกัน

2.3.3 การศึกษาฐาน

เป็นการไปดูงานในพื้นที่ใกล้เคียงกัน โดยมีเจ้าหน้าที่ของกรมส่งเสริมการเกษตรและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จะจัดดูงานในไร่นาสวนผสม โดยดูรูปแบบการใช้ที่ดิน เจ้าหน้าที่ส่งเสริมให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวอย่างเต็มที่

2.3.4 การทำแปลงสาธิต

แปลงสาธิตตัวอย่าง ส่วนใหญ่เป็นของกรมส่งเสริมการเกษตรและกระทรวงการเกษตรและสหกรณ์ ที่ประสบผลสำเร็จมาแล้วในเรื่องของการจัดสรรที่ดินของเกษตรกร

2.3.5 การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร

มีการให้คำแนะนำและเอกสารอ้างอิงที่เกี่ยวกับการทำการเกษตรของเจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมการเกษตรของอำเภอวังสะพุง โดยเจ้าหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นชักชวน

2.4 ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

2.4.1 ปัจจัยภายในของเกษตรกร ได้แก่

2.4.1.1 สมาชิกกลุ่มตำบลวังสะพุง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ส่วนใหญ่จะให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมทำกิจกรรมจะเป็นเกษตรกรรุ่นของวัยกลาง คน ผู้ที่เข้าอบรมเป็นผู้ที่ทำการเกษตรอยู่แล้วส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำครอบครัว และเป็นคนที่ขยัน สมาชิกในกลุ่มจะไม่ค่อยมีเวลาว่างเพราะจะทำนาตลอดปี ถ้าเว้นจากการทำนาก็จะปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ เพื่อจะหารายได้จากการเว้นจากฤดูการทำนา แม้แต่เวลาที่จะเปิดฟังข่าวสารทางสังคมยังไม่มีเวลาที่จะได้ฟังและรับรู้เท่าไร จะมีเวลาว่างในช่วงเช้ามีดและช่วงค่ำ

2.4.1.2 ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนใหญ่จะเห็นว่าผู้ที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงนี้แล้วจะไม่อดตายและมีเงินเก็บ เงินออม เพื่อที่จะใช้จ่ายในอนาคต แต่เกษตรกรที่เป็นหนี้ยังมองไม่เห็นทางแก้ปัญหาในการทำการเกษตร เกษตรกรจึงคิดว่าการใช้สารเคมีเพราะจะเป็นสิ่งที่จะให้ได้ผลผลิตที่ดีและขายได้ราคา แต่เกษตรกรว่าเป็นความคิดที่ผิด และเกษตรกรจึงมุ่งหาเน้นการหารายได้ มาเป็นการจัดการให้รายได้เหลือจากรายจ่ายรวมถึงความสำคัญในการใช้จ่าย

2.4.1.4 สมาชิกเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นรับข้อมูลข่าวสารด้านวิชาการเกษตร ทางวิทยุ ทางโทรทัศน์ ไม่มีการปิดกั้นการรับข้อมูลข่าวสาร

2.4.2 ปัจจัยภายนอกของเกษตรกร ได้แก่

ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการสนับสนุนการเกษตร หรือให้เกษตรกรตื่นตัวในการเข้ากิจกรรมทางการเกษตรร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทางด้านการพัฒนาอาชีพทางการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ผู้นำของชุมชนแนะนำให้เกษตรกรทดลองทำกิจกรรมที่ไม่ใช่

สารเคมีในการปลูกพืช เจ้าหน้าที่ของรัฐของกรมส่งเสริมการเกษตรและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เกษตรกร เกษตรกร ได้ร่วมกิจกรรมที่รัฐจัดอย่างต่อเนื่อง

2.5 แนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้การมีส่วนร่วมของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย

2.5.1 ข้อเสนอแนะของเกษตรกร

2.5.1.1 อยากให้รัฐบาลมีการประกันราคาพืชผล

2.5.1.2 อยากให้มีแหล่งน้ำเพื่อทำการเกษตรที่ดีและเพียงพอ

2.5.1.3 อยากให้รัฐบาลส่งเสริมการปลูกพืชและสนับสนุนพันธุ์พืช

2.5.1.4 อยากให้พืชปราศจากโรคและแมลงศัตรูมาทำลาย

2.5.2 ข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่

2.5.2.1 เจ้าหน้าที่ต้องทราบข้อมูลของเกษตรกรที่ตนรับผิดชอบว่าเกษตรกรมีความต้องการอะไรและเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

2.5.2.2 การเรียนรู้เน้นการปฏิบัติจริงในแปลง ดูแปลงที่ประสบผลสำเร็จ เพื่อศึกษาวิธีการจัดการเพื่อที่จะนำมาปรับปรุงและปรับใช้ในแปลงของตนเอง

2.5.2.3 ต้องมีงบประมาณสนับสนุนให้เพียงพอกับกิจกรรมที่จัดเพื่อจะได้ให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น และควรใช้วิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านเกษตร โดยต่าง

3. กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลภูหอ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย

3.1 ข้อมูลพื้นฐาน ตำบลภูหอ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย

ตำบลภูหอ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอภูหลวง ห่างจากที่ว่าการอำเภอภูหลวง ประมาณ 3 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 30 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 63,020 ไร่

ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลทรายขาว อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลแก่งศรีภูมิ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย

ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลหนองคันและตำบลห้วยสีเสียด อำเภอภูหลวง

จังหวัดเลย

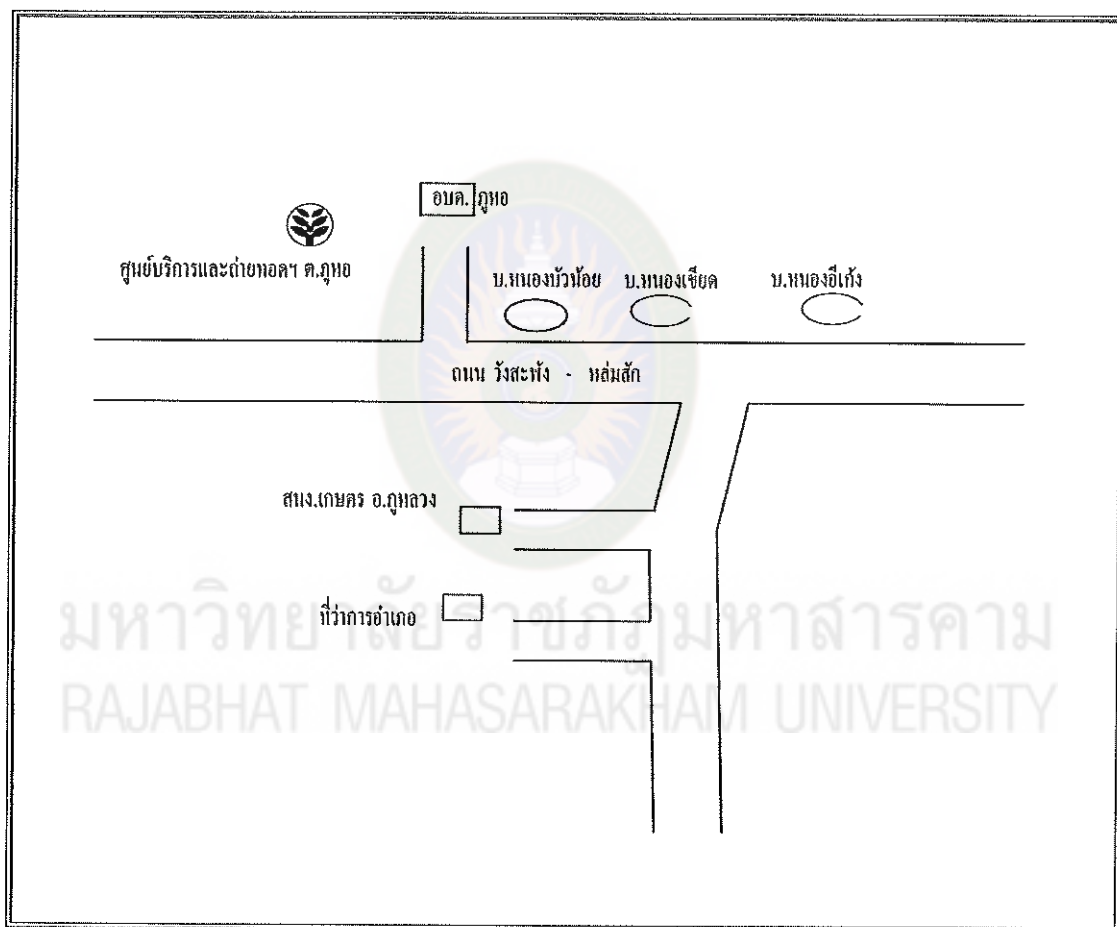
ทิศตะวันตก ติดกับตำบลเลยวังไสย์ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย

ตำบลภูหอ มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ และที่ราบเชิงเขา โดยเฉลี่ยตำบลภูหอตั้งอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 280 เมตร การคมนาคมค่อนข้างสะดวก ประชากรส่วนใหญ่ประมาณ 90% ประกอบอาชีพในทางเกษตรกรรมซึ่งส่วนใหญ่ ได้แก่ การปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง ลูกเดือย ปลูกไม้ผลยืนต้น เช่น มะขามหวาน มะม่วง ปัจจุบัน รัฐบาลมีการส่งเสริมการปลูกยางพาราเกษตรกรมีความสนใจ และได้มีการปลูกยางพาราบางส่วนแล้ว ส่วนการเลี้ยงสัตว์นั้น มักจะทำเป็นลักษณะการเลี้ยงควบคู่ไปกับการปลูกพืชไร่ ได้แก่ วัว กระบือ สุกร เป็ดไก่ และปลา

ส่วนพื้นที่ทำนาเนื่องจากสภาพภูมิประเทศไม่เอื้ออำนวยจึงมีอยู่ประมาณ 5,983 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 9.5 ของพื้นที่ทั้งหมด แบ่งการปกครองออกเป็น 13 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากร 6,403 คน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

ปัญหาของชุมชน เป็นปัญหาที่เกี่ยวกับการเกษตร เพราะพื้นที่ทำการเกษตรมีพื้นที่ที่ไม่อำนวย การตลาดขาดกลุ่มต่อตรงกับพ่อค้าคนกลาง จึงถูกเอารัดเอาเปรียบ และการระบาดของศัตรูพืช

เพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถมองเห็นภาพของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี อำเภอเมือง จังหวัดเลย ผู้วิจัยขอนำเสนอแผนที่ตั้งไว้ในภาพประกอบที่ 4 ดังต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ 4 แผนที่แสดงศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรประจำตำบลภูหอ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย

3.2 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลภูหอ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย ประกอบไปด้วย

2.2.1 ประวัติความเป็นมา

มีเจ้าหน้าที่จากกรมส่งเสริมการเกษตรมาให้คำแนะนำให้เกษตรกรมีการปลูกพืชแบบผสมผสานมีการจัดตั้งกองทุนหมุนเวียน เพื่อช่วยเหลือในด้านต้นทุนการผลิตของเกษตรกร ส่งเสริมการใช้สารสกัดชีวภาพ ปุ๋ยอินทรีย์ และปุ๋ยหมัก

2.2.2 กิจกรรมทางการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

กิจกรรมด้านการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มเกษตรกรตำบลภูหอ คือ ประชากรส่วนใหญ่ประมาณ 90% ประกอบอาชีพในทางเกษตรกรรม ซึ่งส่วนใหญ่ ได้แก่ การปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง ลูกเดือย ปลูกไม้ผลยืนต้น เช่น มะขามหวาน มะม่วง ปัจจุบัน รัฐบาลมีการส่งเสริมการปลูกยางพาราเกษตรกรมีความสนใจ และได้มีการปลูกยางพาราเป็นบางส่วนแล้ว ส่วนการเลี้ยงสัตว์นั้นมักจะทำเป็นลักษณะการเลี้ยงควบคู่ไปกับการปลูกพืชไร่ ได้แก่ วัว กระบือ สุกร เป็ดไก่ และปลา เป็นต้น

2.2.3 แหล่งการเรียนรู้ในกิจกรรมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

แหล่งการเรียนรู้ในกิจกรรมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มสมาชิกในตำบลภูหอ ได้แก่ เจ้าหน้าที่เกษตรจากสำนักงานเกษตรอำเภอ และจากศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร มาทำการสาธิตแปลงเกษตรการปลูกพืชแบบผสมผสาน เพราะแต่ก่อนเกษตรกรปลูกพืชก็จะปลูกพืชอย่างเดียวและชนิดเดียว ทำให้เกิดประโยชน์จากการใช้สอยพื้นที่น้อย ผลผลิตที่ได้เมื่อนำไปจำหน่ายก็ล้นตลาดเพราะปลูกพืชชนิดเดียวเหมือนกันทุกครัวเรือน

2.2.4 เจตคติของเกษตรกรที่มีต่อการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

การทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ช่วยทำให้เกษตรกรที่ความเข้าใจในเรื่องการจักรสานพื้นที่ทำกินให้เกิดการใช้ประโยชน์สูงสุด ผลผลิตที่ได้ก็มีเหลือทำให้มีพอกินพอใช้ ไม่เป็นหนี้

2.2.5 เจตคติของเกษตรกรต่อการมีส่วนร่วม

เจตคติของเกษตรกรต่อการมีส่วนร่วม กลุ่มเกษตรกรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการทำการเกษตรผสมผสาน รวมถึงการให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ เพราะมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้แล้วนำเอาความรู้ที่ได้รับมาใช้จริงในชีวิตประจำวัน

3.3 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจ

เกษตรกรในตำบลภูหอ ได้รับการสนับสนุน โครงการจากเจ้าหน้าที่เกษตรจากสำนักงานเกษตรอำเภอ และจากศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร มาทำการสาธิตแปลงเกษตรการปลูกพืชแบบผสมผสาน โดยมีประเภทของการจักรสานกิจกรรมดังนี้

3.3.1 การฝึกอบรม

เรื่องปลูกพืชแบบผสมผสานเพื่อช่วยเหลือในด้านต้นทุนการผลิตของเกษตรกร ส่งเสริมการใช้สารสกัดชีวภาพ ปุ๋ยอินทรีย์ และปุ๋ยหมัก โดยการอบรมของเจ้าหน้าที่การบรรยายโดยการใช้

กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อเน้นให้เกษตรกรที่เข้าร่วมอบรมได้มีการแสดงความคิดเห็น แต่ทำให้เกษตรกรไม่กล้าแสดงความคิดเห็น

3.3.2 การประชุมสัมมนา

มีการจัดประชุมสัมมนาเรื่องปลูกพืชแบบผสม ผสาน โดยสำนักงานเกษตรอำเภอ แต่การจัดประชุมสัมมนามีการจัดบ่อยมาก ทำให้เกษตรกรบางคนไม่สามารถที่จะเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นเจ้าหน้าที่ควรเลือกช่วงเวลาในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสม

3.3.3 การศึกษาดูงาน

ดำเนินการจัดกิจกรรมโดยเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอและเจ้าหน้าที่จากศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร จัดให้ไปศึกษาดูงานที่อยุธยา เป็นมูลนิธิเกษตรยั่งยืน ทำให้เกษตรกรได้พูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลกันกับเจ้าของสถานที่ การจัดให้มีการไปดูงานช่วงเวลาที่เหมาะสมที่สุดคือ 1 วัน และควรเลือกสถานที่ที่ไม่ไกลมากนัก

3.3.4 การทำแปลงสาธิต

โดยเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอและเจ้าหน้าที่จากศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร คัดเลือกเกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการทำแปลงสาธิตด้วย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากการได้มีส่วนร่วมปฏิบัติจริง แปลงสาธิตที่ทำคือ การปลูกพืชแบบผสมผสาน

3.3.5 การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร จะเป็นการพบปะพูดคุยกันของสมาชิกในกลุ่ม และที่การได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอ และเจ้าหน้าที่จากศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรส่งเสริมการใช้สารสกัดชีวภาพ ปุ๋ยอินทรีย์ และปุ๋ยหมัก นอกจากนี้ยังได้รับข้อมูลข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ด้วย เพราะมีการสนับสนุนให้ประชากรทุกคนอ่านหนังสือพิมพ์ทุกวัน

3.4 ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย

3.4.1 ปัจจัยภายในของเกษตรกร ได้แก่

4.4.1.1 สมาชิกภายในกลุ่มการทำเกษตรแบบผสมผสานของอำเภอภูหอย กล่าวว่า การที่สมาชิกเข้ามาร่วมกลุ่มกันทำการเกษตรแบบผสมผสานทุกคนเข้าร่วมด้วยความเต็มใจ และให้การสนับสนุนร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐ ส่วนรายได้จากการทำการเกษตรแบบผสมผสานก็พอมีเก็บออมบ้าง ลดการเป็นหนี้ลงได้ ด้านการศึกษาเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจะมีการศึกษาในระดับใกล้เคียงกัน คือส่วนมากจบชั้น ป. 4 – ป. 6 ตำแหน่งทางสังคมของเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมก็จะมีประธานกลุ่มและกรรมการ แต่สมาชิกทุกคนก็ไม่ได้ให้ความสำคัญอะไร เพราะตำแหน่งเหล่านี้มาจากการแต่งตั้งจากสมาชิกด้วยตนเอง

4.4.1.2 ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงแบบเกษตรผสมผสานคิดว่าได้ใช้ประโยชน์ในที่ดินอย่างเต็มที่ สามารถปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ทำประมงได้ในพื้นที่เดียวกัน ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น

4.4.1.3 การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารจะเป็นการพูดคุยกันจากกลุ่มสมาชิกด้วยกัน ถ้าสมาชิกคนไหนเข้าร่วมอบรมอะไรมา ก็จะนำเอาความรู้ที่ได้มาเผยแพร่ต่อ และมีการเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอและเจ้าหน้าที่จากศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรที่เข้ามาฝึกอบรมและเยี่ยมชมแปลงของเกษตรกรอยู่เป็นประจำ

3.4.2 ปัจจัยภายนอกของเกษตรกร ได้แก่ เกษตรกรมีบทบาทในการเข้าร่วมกิจกรรมและชักชวนเกษตรกรอื่นเข้าร่วม กิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การมีส่วนร่วมในการพัฒนาแปลงสาธิต ส่วนใหญ่กิจกรรมการเรียนรู้จะจัดขึ้นโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่เจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมการเกษตรอำเภอ ภูห่อ และกรมการเกษตรจังหวัดเลย การจัดกิจกรรมจะเป็นไปตามความต้องการของเกษตรกร เช่น การไปศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การฝึกอบรม เป็นต้น ผู้นำของชุมชนจะเป็นผู้ที่ผลักดันและกระตุ้นให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวที่ทางรัฐจัดขึ้น ผู้นำชุมชนจะเป็นผู้ที่หางบประมาณมาสนับสนุนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้านการเกษตร

3.5 แนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้การมีส่วนร่วมของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

3.5.1 ข้อเสนอแนะของเกษตรกร

3.5.1.1 ผลผลิตมีคุณภาพต่ำเนื่องจากเกษตรกรขาดความรู้ และเทคโนโลยีที่ทันสมัย

3.5.1.2 ขาดกลุ่มต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลาง/ถูกเอารัดเอาเปรียบ

3.5.1.3 ประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องเกษตรฯ แผ่นใหม่/เกษตรผสมผสาน

3.5.1.4 การขาดอาชีพเสริมและการขาดเมล็ดพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ที่มีคุณภาพ

3.5.2 ข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่

3.5.2.1 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ควรเน้นให้เกษตรกรทดลองปฏิบัติจริงในแปลงสาธิต

3.5.2.2 ในด้านงบประมาณ รัฐควรที่จะเข้ามาสนับสนุนด้านงบประมาณและอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3.5.2.3 การอบรม สัมมนา และดูงาน ควรใช้เกษตรกรที่มีความรู้ในด้านการเกษตรเข้ามาให้ความรู้และให้เกษตรกรสอนกันเองในกลุ่ม ประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรเข้าใจข้อดีและข้อเสียของการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้านการเกษตร

4. กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลนาแห้ว อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย

4.1 ข้อมูลพื้นฐาน ตำบลนาแห้ว อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย

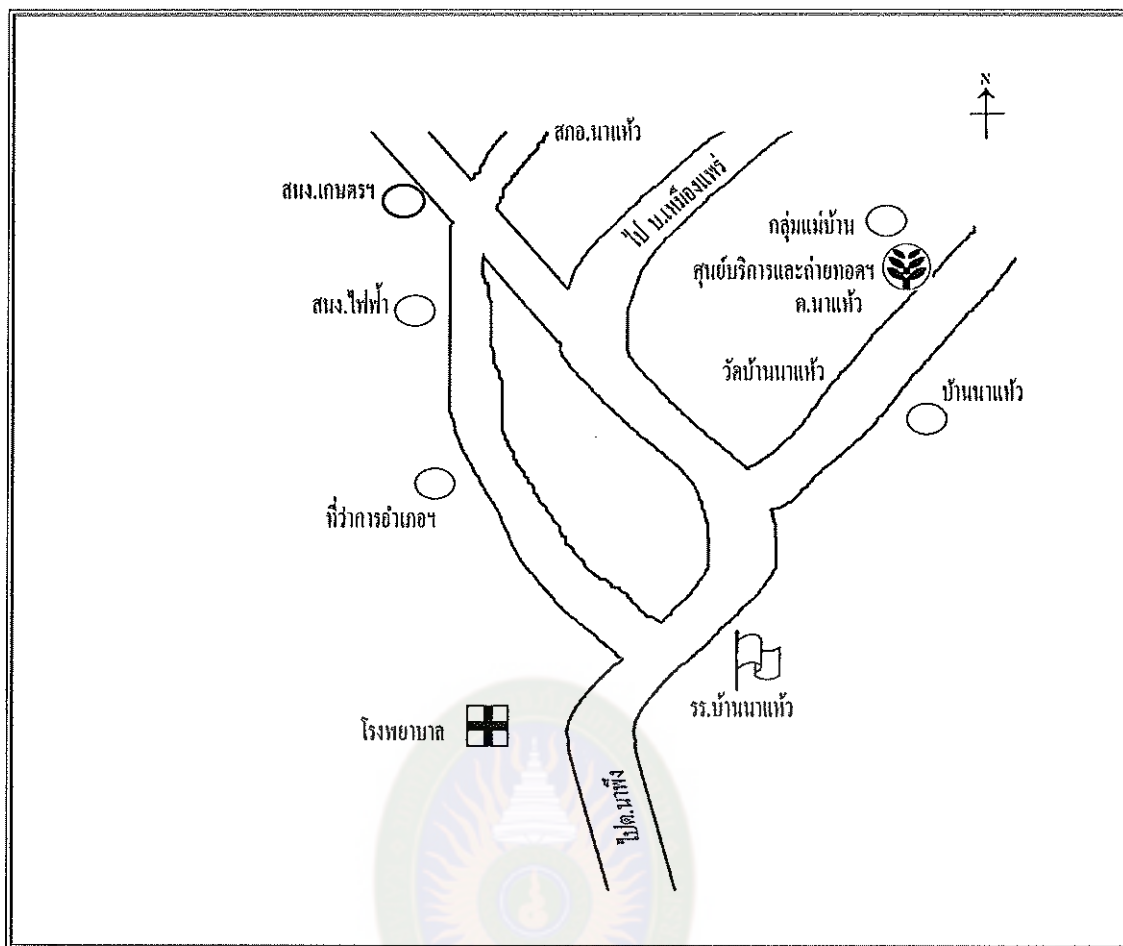
ตำบลนาแห้ว ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวห่างจากด่านซ้าย 30 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลนาพึง และอำเภอด่านซ้าย มีจำนวนหมู่บ้าน แบ่งออกเป็น 7 หมู่บ้าน ตำบลนาแห้วเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอเมือง จังหวัดเลย มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลนาพึง อำเภอเมือง จังหวัดเลย
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลนาดี อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลแสงภา อำเภอเมือง จังหวัดเลย

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาที่มีความลาดชันสูง ระดับความสูงของพื้นที่จากระดับน้ำทะเล 800 เมตร มีพื้นที่ราบน้อย อากาศมีความเย็นเกือบตลอดทั้งปี อุณหภูมิเฉลี่ย 20-27 องศาเซลเซียส สภาพความสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรป่าไม้ ยังถือว่าสมบูรณ์อยู่ ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ อาชีพหลักของเกษตรกรในพื้นที่ตำบลส่วนใหญ่ประกอบด้วย อาชีพเกษตรกร ทำไร่เป็นอาชีพหลัก เช่น ข้าวโพด, ถั่วลิสง, ฝรั่ง, ยางพารา, หม่อนไหม, ทำนา และอาชีพเสริมเลี้ยงสัตว์ (ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ 480 กก./ไร่ ถั่วลิสงผลผลิตเฉลี่ย 1,000 กก./ไร่ ฝรั่ง ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ 2,000 กก./ไร่ หม่อนผลผลิตเฉลี่ย 2,500 กก./ไร่ ข้าวเหนียวนาปี ผลผลิตเฉลี่ย 400 กก./ไร่ ผู้ขึ้นทะเบียนผู้ยากจนทั้งสิ้น 1,193 คน และได้รับการช่วยเหลือเบื้องต้นแล้วและยังไม่ได้รับการช่วยเหลือ 1,193 คน ประชากรมีรายได้เฉลี่ยตามเกณฑ์ GPP ปี 2550 จำนวน 25,506 บาท/คน/ปี

ปัญหาของชุมชนส่วนใหญ่เป็นปัญหาด้านการเกษตร พื้นที่ภูเขาลาดชันมากกว่า 35 % มีการกัดกร่อนของดินได้ง่าย ดินไม่มีศักยภาพไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการเพาะปลูกพืช เนื่องจากเป็นดินตื้น มีหิน โส่ที่ผิวดินเป็นส่วนใหญ่ และพื้นที่เป็นภูเขาสูงชันดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ (ดินเสื่อมคุณภาพ) เนื่องจากการชะล้างหน้าดินสูง ระบบชลประทานยังไม่ทั่วถึง และการทำการเกษตรยังต้องอาศัยน้ำฝนปัจจัยการผลิตการเกษตรมีราคาสูง เช่น น้ำมัน ปุ๋ยเคมี พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ สารเคมีกำจัดวัชพืชผลผลิตเฉลี่ยที่ต่ำและที่สำคัญเกษตรกรไม่กระตือรือร้นในการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตพืชและสัตว์จากแบบเดิมที่เคยปฏิบัติมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

เพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถมองเห็นภาพของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี อำเภอเมือง จังหวัดเลย ผู้วิจัยขอเสนอแผนที่ตั้งไว้ในภาพประกอบที่ 5 ดังต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ 5 แผนที่แสดงศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรตำบลนาแห้ว
อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย

4.2 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลนาแห้ว อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย ประกอบไปด้วย

2.2.1 ประวัติความเป็นมา

เกษตรกรเข้าร่วมโครงการการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ปรับปรุงบำรุงดินโดยใช้ปุ๋ยหมัก การไถกลบเศษพืช และทำน้ำหมักชีวภาพใช้ในตำบลนาแห้ว อำเภอนาแห้ว พื้นที่การเกษตรประมาณ 6,191 ไร่ ได้จัดกิจกรรมอบรมสาริตการทำปุ๋ยหมัก การไถกลบเศษพืช และทำน้ำหมักชีวภาพทุกหมู่บ้าน จำนวน 7 หมู่บ้าน อบรมให้ความรู้เรื่องการป้องกันการชะล้างพังทลายของดินทุกหมู่บ้าน จำนวน 7 หมู่บ้าน อบรมให้ความรู้เรื่องการกักเก็บน้ำไว้ในฤดูแล้งเพื่อการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ การพัฒนาปรับปรุงการผลิต ส่งเสริมให้มีการใช้พันธุ์พืชที่ให้ผลผลิตสูงต้านทานโรคแมลงและทนต่อสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น ส่งเสริมให้ใช้พันธุ์สัตว์ที่โตเร็วเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นและเป็นพันธุ์ที่ตลาดต้องการ การพัฒนาอาชีพเสริม อบรมถ่ายทอด

ความรู้เรื่องการแปรรูปและการบรรจุภัณฑ์ผลผลิตทั้งพืชและสัตว์ ให้ได้มาตรฐานเป็นที่ต้องการของตลาดผู้บริโภค

2.2.2 กิจกรรมทางการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

กิจกรรมด้านการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มเกษตรกร ตำบลนาแห้ว อำเภอ นาแห้ว ประกอบอาชีพในทางเกษตรกรรม ซึ่งส่วนใหญ่ ได้แก่ การปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวเหนียว ข้าวโพด ปลูกยางพารา ทำข้าวไร่ ปลูกถั่วลิสง เป็นต้น ปัจจุบันรัฐบาลมีการส่งเสริมการปลูกยางพาราเกษตรกรรมมีความสนใจ และได้มีการปลูกยางพาราเป็นบางส่วนแล้ว ส่วนการเลี้ยงสัตว์นั้น มักจะทำเป็นลักษณะการเลี้ยงควบคู่ไปกับการปลูกพืชไร่ ได้แก่ วัว กระบือ สุกร เป็ดไก่ และ ปลา เป็นต้น

2.2.3 แหล่งการเรียนรู้ในกิจกรรมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

แหล่งการเรียนรู้ในกิจกรรมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มสมาชิกใน ตำบลนาแห้ว อำเภอ นาแห้ว ได้แก่ เจ้าหน้าที่เกษตรจากสำนักงานเกษตรอำเภอ และสำนักงาน เกษตรจังหวัด เข้ามาให้ความรู้ในเรื่องการปรับสภาพของดินที่ไม่ศักยภาพในการเพาะปลูก มาทำ การสาธิตแปลงเกษตรการปลูกพืชแบบผสมผสาน ทำให้เกิดประโยชน์จากการใช้สอยพื้นที่น้อย ผลผลิตที่ได้เมื่อนำไปจำหน่ายก็สิ้นตลาดเพราะปลูกพืชชนิดเดียวเหมือนกันทุกครัวเรือน

2.2.4 เจตคติของเกษตรกรที่มีต่อการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

เกษตรกรที่เข้าร่วม โครงการมีความเห็นด้วยกับการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เพราะช่วยให้ผลที่ได้มีเหลือพอกิน พอใช้ แล้วสามารถนำไปขายได้ ทำให้มีเงินเก็บ ไม่ก่อให้เกิดหนี้สิน

2.2.5 เจตคติของเกษตรกรต่อการมีส่วนร่วม

กลุ่มเกษตรกรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจ พอเพียง แต่ก็ยังมีเกษตรกรบางรายที่ยัง ไม่มีความเห็นด้วยกับการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจ พอเพียง เพราะยังขาดความเข้าใจว่าการทำการเกษตรแบบนี้จะช่วยให้เขาแก้ปัญหาเกี่ยวกับผลผลิตสิ้น ตลาดได้อย่างไร

4.3 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจ

เกษตรกรในตำบลนาแห้วส่วนใหญ่แล้วประกอบอาชีพเกษตรกร ทำไร่เป็นอาชีพหลัก ทำให้มีสมาชิกที่จะเข้าร่วม โครงการไม่มากนัก โดยเห็นว่าไม่มีเวลาที่จะเข้าร่วม โครงการ เพราะ ต้องเอาเวลาไปดูแลไร่ของตัวเอง ดังนั้นการเข้าร่วมกิจกรรมจึงมีไม่มาก

4.3.1 การฝึกอบรม

จัดโดยเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรอำเภอ นาแห้ว เรื่องการถ่ายทอดเทคโนโลยีการ การปรับปรุงบำรุงดิน โดยการใช้ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ และการไถ่กลบตอซัง ส่วนใหญ่เป็นการ

บรรยายแล้วให้ลงมือปฏิบัติตาม ทำให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเกิดความเข้าใจอย่างแท้จริงแล้วสามารถนำไปอธิบายให้กับสมาชิกคนอื่นๆ ได้

4.3.2 การประชุมสัมมนา

เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรอำเภอณาแก้วจัดประชุมที่สำนักงาน เรื่องการปรับปรุงดินที่เสื่อมคุณภาพให้กลับมาอุดมสมบูรณ์สามารถทำการเพาะปลูกพืชได้ และการปรับปรุงเมล็ดพันธุ์ข้าวที่เสื่อมคุณภาพ เกษตรกรไม่ค่อยเข้าร่วมกิจกรรมเพราะจัดที่สำนักงานทำให้ไม่มีเวลาที่จะเข้าร่วมได้

4.3.3 การศึกษาดูงาน

มีการจัดให้เกษตรกรได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานนอกสถานที่ โดยให้สมาชิกเสนอตัวแทนที่จะไปกันเอง เพราะต้องเลือกสมาชิกที่มีเวลาว่างสามารถไปได้จริงๆแล้วนำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดให้กับสมาชิกคนอื่นๆเข้าใจได้ เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรอำเภอณาแก้ว พาไปดูงานที่ ตำบลวังสะพุง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เพราะมีพื้นที่เหมาะสมมากเกี่ยวกับการทำการเกษตร และเกษตรกรก็เดินทางสะดวกไปเข้าเย็นกลับได้

4.3.4 การทำแปลงสาธิต

มีแปลงสาธิตของเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรอำเภอณาแก้วเกี่ยวกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีการปรับปรุงบำรุงดิน โดยการใช้ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ และการไถกลบตอซัง

4.3.5 การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร

โดยส่วนมากแล้วจะมาจากสมาชิกที่ได้เข้าร่วมโครงการเป็นประจำและได้ไปดูงานมาแล้วนำเอาความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับมาเผยแพร่ให้กับสมาชิกคนอื่นๆต่ออีก ส่วนการให้คำแนะนำจากเจ้าหน้าที่จากภาครัฐก็มีบ้างแต่มีไม่บ่อยเพราะเกษตรกรไม่ค่อยมีความกระตือรือร้นในการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตจากเดิมที่เคยปฏิบัติมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

4.4 ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

4.4.1 ปัจจัยภายในของเกษตรกร ได้แก่ เกษตรกรของตำบลนาแก้ว อำเภอณาแก้ว มีการรวมกลุ่มทางการเกษตร มีผู้นำชุมชนมาคอยแนะนำการทำการเกษตรที่ถูกต้อง การรวมกลุ่มเป็นการสร้างความสามัคคีในชุมชนและการรวมกลุ่มในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มของเกษตรกร เช่น การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น และการรวมกลุ่มของแม่บ้าน เช่น การทอเสื่อ การทำอาหารแปรรูป เป็นต้น การรวมกลุ่มตามอาชีพต่างๆ ที่อยู่ในชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้และลดค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน แต่ก็มีสมาชิกในชุมชนบางกลุ่มในชุมชนไม่เข้าร่วมกิจกรรมกับทางชุมชนเพราะไม่ค่อยมีเวลาเข้าร่วม

4.4.2 ปัจจัยภายนอกของเกษตรกร ได้แก่ ผู้นำในชุมชน เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอ จะคอยแนะนำการรวม กลุ่มเพื่อที่จะทำให้กลุ่มที่จัดทำขึ้นสามารถดำเนินไปได้ด้วยดี เจ้าหน้าที่ก็จะพาไปดูงานที่เป็นตัวอย่างในการรวมกลุ่มที่ประสบความสำเร็จในด้านการเกษตรและกลุ่มต่างๆของชุมชน และจะคอยให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องในการจัดกิจกรรม ผู้นำชุมชนจะเป็นผู้นำข้อมูลข่าวสารมาประชาสัมพันธ์ทางหอกระจายข่าวในชุมชนเพื่อให้ทราบอย่างทั่วถึง

4.5 แนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้การมีส่วนร่วมของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

4.5.1 ข้อเสนอแนะของเกษตรกร ได้แก่

4.5.1.1 ดินมีคุณภาพต่ำ

4.5.1.2 ระบบชลประทานไม่ทั่วถึง การทำการเกษตรจึงต้องอาศัยน้ำฝนตามฤดู

4.5.1.3 ผลผลิตต่ำ เพราะขาดเทคโนโลยีที่เหมาะสม

4.5.1.4 เกษตรกรไม่มีความกระตือรือร้นในการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตจากเดิมที่เคยปฏิบัติมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

4.5.2 ข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ ได้แก่

4.5.2.1 ถ่ายทอดเทคโนโลยีการปรับปรุงบำรุงดิน โดยใช้ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ และโลกตบต่อซังและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเพิ่มคุณภาพผลผลิตสินค้าเกษตรให้ได้มาตรฐาน

4.5.2.2 ส่งเสริมการใช้พันธุ์ดีมีคุณภาพเพื่อให้ได้ผลผลิตที่สูง

4.5.2.3 สนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมทางการเกษตร

5. กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลเอราวัณ อำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย

5.1 ข้อมูลพื้นฐาน ตำบลเอราวัณ อำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย

ครัวเรือนตำบลเอราวัณ มีทั้งสิ้น 1,874 ครัวเรือน จำนวนประชากร 9,285 คน เป็นชาย 4,667 คน หญิง 4,618 คน ตำบลเอราวัณ ตั้งอยู่ในพื้นที่กิ่งอำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย มีพื้นที่ 61.23 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 38,266 ไร่ มีที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลเอราวัณตั้งอยู่บ้านพรประเสริฐ หมู่ที่ 8 อยู่ห่างจากที่ทำการกิ่งอำเภอเอราวัณประมาณ 16 กิโลเมตร

ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาดูน และตำบลนาดินดำ

อำเภอเมือง จังหวัดเลย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

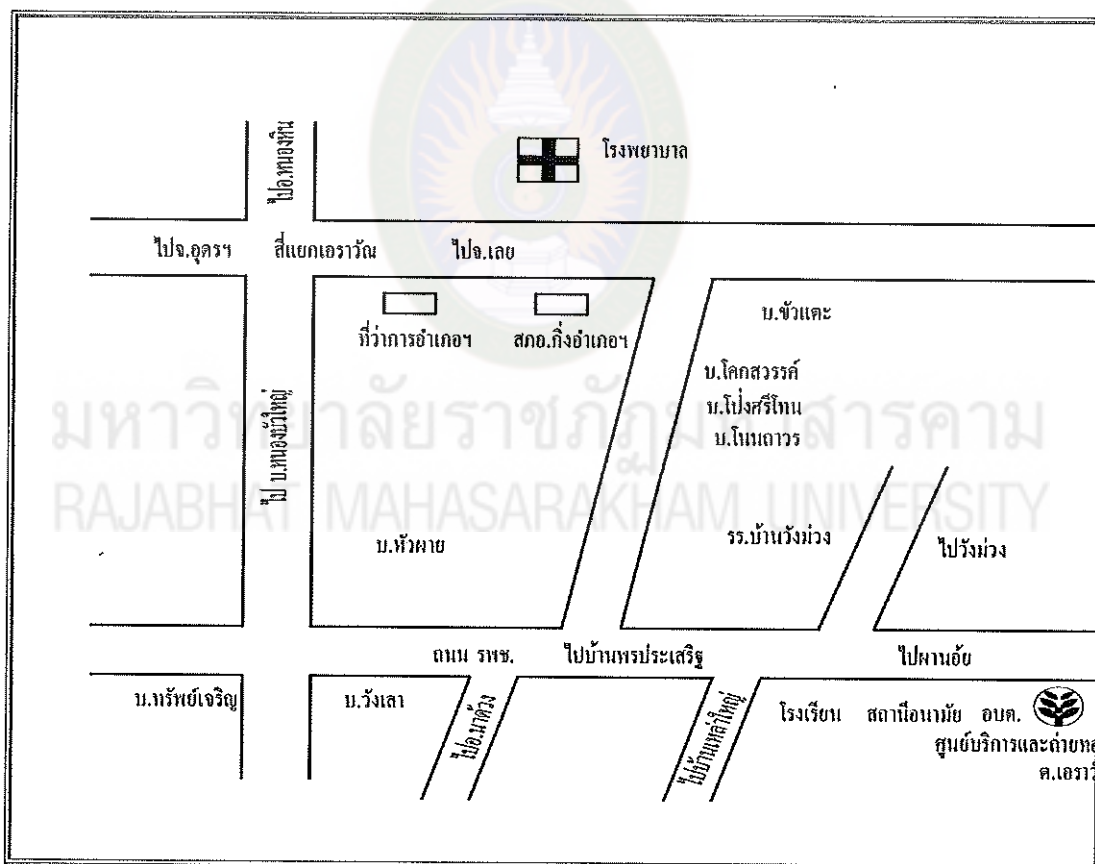
ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลผาอินทร์แปลง กิ่งอำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย

ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลหนองหญ้าปล้อง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

ตำบลเอราวัณ อำเภอเอราวัณ ส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ พืชผลทางการเกษตรส่วนใหญ่จะเป็นพืชไร่ เช่น ข้าว ข้าวโพดถั่วเหลือง และมันสำปะหลัง พืชสวน ได้แก่ มะขามหวาน มะม่วง ลำไย กล้วยน้ำหว่าและส้มเขียวหวาน ปัจจุบันมีการปลูกยางพาราเป็นพื้นที่ปลูกใหม่ และมีการปลูกพืชผักสวนครัวทั่วไป ด้านปศุสัตว์ มีการเลี้ยงโคเนื้อ โคนม สุกร ไก่และเป็ด ด้านประมง มีการเลี้ยงปลาน้ำจืดแบบปล่อยในนาข้าว

ปัญหาขาดการรวมกลุ่มเพื่อการผลิตทำให้ขาดอำนาจในการต่อรอง เกษตรกรมีต้นทุนการผลิตค่อนข้างสูงโดยเฉพาะปัจจัยด้านการผลิต ดินขาดความอุดมสมบูรณ์เนื่องจากการใช้ประโยชน์จากกลุ่มชุดดินไม่เหมาะสมกับการปลูกพืช เกิดการชะล้างพังทลายของหน้าดิน มีน้ำเพื่อการเกษตรไม่เพียงพอในฤดูแล้ง

เพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถมองเห็นภาพของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี อำเภอเมือง จังหวัดเลย ผู้วิจัยขอนำเสนอแผนที่ตั้งไว้ในภาพประกอบที่ 6 ดังต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ 6 แผนที่ตั้งแสดงศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรประจำตำบล

เอราวัณ อำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย

5.2 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลเอราวัณ อำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย ประกอบไปด้วย

5.2.1 ประวัติความเป็นมา

เกษตรกรตำบลเอราวัณมีรายได้จากภาคเกษตรและรายได้นอกภาคเกษตร ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักและรายได้หลัก ส่วนอาชีพรองเป็นอาชีพรับจ้างการเกษตร ค้าขาย ขายล็อตเตอรี่ ทอผ้า เย็บผ้า และอื่นๆ จะมีรายได้เฉลี่ย 23,000 – 60,000 บาท/ครัวเรือน/ปี สำหรับค่าใช้จ่ายเกษตรกรจะมีค่าใช้จ่ายในด้านของกิน-ของใช้ ค่าเล่าเรียนบุตร ค่ารักษาพยาบาล และอื่น ๆ เฉลี่ย 18,500 – 45,000 บาท/ครัวเรือน/ปี เกษตรกรส่วนใหญ่ยังมีการผลิตหรือมีรูปแบบทำการเกษตรแบบกิจกรรมเดี่ยว ๆ อยู่มาก เช่น บางรายจะทำนาเพียงอย่างเดียว หรือทำไร่ข้าวโพด ทำไร่ฮ้อย ไร่มันสำปะหลัง เนื่องจากทำตามสภาพพื้นที่และเสี่ยงต่อการขาดทุน เนื่องจากประสบภาวะฝนทิ้งช่วง และปัจจัยการผลิตมีราคาแพงและผลผลิตตกต่ำ เพราะดินขาดความอุดมสมบูรณ์ การแก้ไขปัญหา ควรมีการทำการเกษตรแบบผสมผสาน ซึ่งมีหลายกิจกรรม เพื่อลดความเสี่ยง เกษตรกรเริ่มมีการพัฒนาวิธีการผลิตมีการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น การผลิตข้าวก็มีการใส่ปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิต การปลูกข้าวโพด มันสำปะหลัง หรือไม้ผลต่าง ๆ ก็มีการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เพิ่มผลผลิตและปรับปรุงคุณภาพให้ดีขึ้น แต่เกษตรกรยังขาดความรู้ในการใช้เทคโนโลยี จึงควรมีการส่งเสริมการให้ความรู้การผลิตที่ถูกต้องแก่เกษตรกร

5.2.2 กิจกรรมทางการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

กิจกรรมด้านการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มเกษตรกรตำบลเอราวัณเกษตรส่วนใหญ่จะเป็นพืชไร่ เช่น ข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลืองและมันสำปะหลัง พืชสวน ได้แก่ มะขามหวาน มะม่วง ลำไย กล้วยน้ำหวานและส้มเขียวหวาน ปัจจุบันมีการปลูกยางพาราเป็นพื้นที่ปลูกใหม่ และมีการปลูกพืชผักสวนครัวทั่วไป ด้านปศุสัตว์ มีการเลี้ยงโคเนื้อ โคนม สุกร ไก่และเป็ด ด้านประมง มีการเลี้ยงปลาน้ำจืดแบบปล่อยในนาข้าว

5.2.3 แหล่งการเรียนรู้ในกิจกรรมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

แหล่งการเรียนรู้ในกิจกรรมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มสมาชิกในตำบลเอราวัณ อำเภอเอราวัณ กรมส่งเสริมการเกษตรได้มีการถ่ายโอนภารกิจของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามหลักการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น โดยกรมส่งเสริมการเกษตรจะเป็นผู้สนับสนุนวิชาการ ส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน และเป็นผู้ปฏิบัติงานร่วมกับกรมส่งเสริมการเกษตร ซึ่งเป็นผลให้กรมส่งเสริมการเกษตรไม่สามารถสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ด้านบริหาร จัดการและอำนวยการศูนย์ตามจังหวัดและคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ ต้องการได้ทุกกิจกรรม กรมส่งเสริมการเกษตรจึง

ขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนตำบล เพื่อให้ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลสามารถให้บริการที่เป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรได้อย่างต่อเนื่อง

5.2.4 เจตคติของเกษตรกรที่มีต่อการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

เกษตรกรที่เข้าร่วม โครงการมีความเห็นด้วยกับการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เพราะช่วยให้ผลที่ได้มีเหลือพอกิน พอใช้ แล้วทำให้มีเงินเก็บ ไม่ก่อให้เกิดหนี้สิน และทำให้ชุมชนมีความสามัคคี เกิดเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมอีกด้วย

5.2.5 เจตคติของเกษตรกรต่อการมีส่วนร่วม

จากการพูดคุยกับเกษตรกรแล้วส่วนใหญ่จะไม่ค่อยมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ส่วนกิจกรรมการเกษตรในการทำอะไรทำนา โดยภาพรวมส่วนใหญ่แล้วจะต่างคนต่างทำแล้วนำผลผลิตที่ได้ไปจำหน่ายเองโดยไม่มีกรรวมกลุ่ม

5.3 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจ ประกอบด้วย

5.3.1 การฝึกอบรม

จะจัด โดยศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล เรื่องการส่งเสริมการให้ความรู้การผลิตที่ถูกต้องแก่เกษตรกร คือ ยังมีเกษตรกรบางรายผลิตข้าวก็มีการใส่ปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิต จนทำให้ดินเสื่อมคุณภาพ

5.3.2 การประชุมสัมมนา

มีการประชุมสัมมนาในเรื่องการลดใช้สารเคมีในไร่นา และการส่งเสริมให้ประชาชนที่ทำนาสนใจที่จะทำนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงแล้วมีการรวมกลุ่มกันจำหน่ายผลผลิตที่ได้ร่วมกัน จะทำให้มีอำนาจต่อรองกับพ่อค้าคนกลางได้ จัดโดยศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลและกรมส่งเสริมการเกษตร แต่ผู้ให้ข้อมูลไม่ค่อยที่จะให้ความสนใจ

5.3.3 การศึกษาดูงาน

เจ้าหน้าที่จากกรมส่งเสริมการเกษตร ได้จัดกิจกรรมพาคณะสมาชิกไปดูการปลูกสตอเบอรี่ที่ได้คุณภาพที่ อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย แต่การจัดให้ไปดูงานเกี่ยวกับการปลูกสตอเบอรี่สมาชิกในกลุ่ม กล่าวว่า อยากให้เลือกไปดูสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่เขาทำอยู่ จะได้นำความรู้ที่ได้รับมาปรับใช้ได้

5.3.4 การทำแปลงสาธิต

เป็นแปลงสาธิตการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเพาะเห็ดแล้วแปรรูป ของคุณบัวเรียนภูตาพิศได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่จากกรมส่งเสริมการเกษตรและมีเจ้าหน้าที่จากกรมส่งเสริมการเกษตรมาคอยให้คำแนะนำ

5.3.5 การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร

มีแต่การได้รับคำแนะนำจากเอกสารจากเจ้าหน้าที่จากกรมส่งเสริมการเกษตรและศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล โดยเจ้าหน้าที่จะคอยกระตุ้นให้สมาชิกมีความสนใจเป็นประจำ

5.4 ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเกษตร

ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย

5.4.1 ปัจจัยภายในของเกษตรกร ได้แก่ สมาชิกกลุ่มส่งเสริมการเกษตรของตำบลเอราวัณ อำเภอเอราวัณ ได้มีการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ คนส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมจะเป็นกลุ่มที่มีอายุมาก ส่วนวัยรุ่นก็จะไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมใหญ่ๆ กลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรมจึงไม่มีเวลาไปศึกษาดูงาน และเข้าอบรม ในกิจกรรมที่ทางรัฐจัดขึ้น เพราะไม่สะดวกที่จะเดินทางและจะต้องเอาเวลาไปสนใจในพื้นที่ไร่เนาของตนเอง การศึกษาผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมจะมีการศึกษาแค่ ป. 4-ป. 6 เท่านั้น สำหรับการรับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรจะมีเจ้าหน้าที่ของกรมส่งเสริมการเกษตรมาให้ข้อมูลข่าวสารและผู้นำชุมชนจะเป็นผู้ให้ข้อมูลข่าวสารผ่านหอกระจายข่าวของชุมชน

5.4.2 ปัจจัยภายนอกของเกษตรกร ได้แก่ ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการสนับสนุนการเกษตรหรือทำให้เกษตรกรตื่นตัวในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเกษตร โดยจะมีเจ้าหน้าที่ในการส่งเสริมการเกษตรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมการพัฒนาที่ดินของอำเภอ และสำนักงานการเกษตรอำเภอและสำนักงานการเกษตรจังหวัด เข้ามาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เกษตรกรอย่างต่อเนื่อง เพื่อที่จะให้เกษตรกรมีความเข้าใจในการทำเกษตรที่ถูกต้องและสามารถนำไปใช้ใน ชีวิตจริงได้

5.5 แนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้การมีส่วนร่วมของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย

5.5.1 ข้อเสนอแนะของเกษตรกร ได้แก่

5.5.1.1 ต้องการให้มีเจ้าหน้าที่มาจัดการส่งเสริมสนับสนุนกลุ่มอาชีพ การส่งเสริมสนับสนุนกลุ่มอาชีพ การส่งเสริมและสนับสนุนการแปรรูปพืชผลทางการเกษตร

5.5.1.2 ส่งเสริมการเลี้ยงโค-กระบือพันธุ์พื้นเมือง สนับสนุนปรัชญาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ตามการเกษตรทฤษฎีใหม่

5.5.1.3 ส่งเสริมการปลูกพืชผักสวนครัว และมีการจัดหาตลาดรองรับผลผลิต

5.5.2 ข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่

5.5.2.1 ต้องมีการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐอย่างพอเพียงเพื่อเป็นกำลังแรงใจให้เกษตรกรปฏิบัติงานให้สำเร็จ

5.5.2.2 ต้องสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรอยากเข้าร่วม โครงการ ต้องจัดกิจกรรมที่

เกี่ยวกับการเรียนรู้ แล้วเห็นผลจริงสามารถช่วยพวกเขาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นให้เขาได้ เช่น ช่วยแก้ปัญหาสินค้าล้นตลาด และปัญหาการถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง เป็นต้น

5.5.2.3 เจ้าหน้าที่ที่จะเข้ามาให้คำแนะนำ อบรม ให้กับเกษตรกรควรจะสร้างความคุ้นเคย เป็นกันเองกับเกษตรกรด้วย เพื่อจะได้รู้ถึงปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร

6. ภาพรวมของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้านการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

จาก 5 กรณีศึกษา

จากการศึกษาทั้ง 5 กรณี ดังที่กล่าวมา ได้นำผลการวิเคราะห์แต่ละกลุ่มมาทำการวิเคราะห์เป็นภาพรวม ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานของอำเภอ จังหวัดเลย

จากข้อมูลพื้นฐานของอำเภอทั้ง 5 อำเภอ พบว่าสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของแต่ละอำเภอมีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ อำเภอเมืองและอำเภอเอราวัณ เป็นพื้นที่ภูเขาลาดชันมากกว่า 35 เปอร์เซ็นต์ ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ระบบชลประทานยังไม่ทั่วถึง ยกเว้นอำเภอวังสะพุง อำเภอภูหอ พื้นที่ส่วนมากเป็นที่ราบและที่ราบเชิงเขา เมื่อฝนตกติดต่อกันหลายวันจะทำให้เกิดน้ำไหลบ่าท่วมไร่ และอำเภอนาแห้ว พื้นที่เป็นหุบเขามีความลาดชันสูง พื้นที่ราบมีส่วนน้อย เพราะอากาศมีความเย็นตลอดปี การชลประทานไม่ทั่วถึง การทำการเกษตรจึงต้องอาศัยน้ำฝน อาชีพหลักของแต่ละอำเภอเป็น อาชีพเกษตรกร คือ การปลูกข้าว การปลูกข้าวโพด ปลูกพริก ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น และยังมีการเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว กระบือ สุกร เป็ดและไก่ แต่ละอำเภอจะมีการรวมกลุ่มกันทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง การถือครองที่ดินส่วนมากจะเป็นที่ดินของตนเอง การเช่าที่ดินจะมีส่วนน้อย ในส่วนการคมนาคม ส่วนใหญ่มีถนนหนทางที่เชื่อมต่อทุกหมู่บ้าน ทุกตำบลทุกอำเภอ ทางด้านการตลาดในการรับซื้อหรือขายสินค้าทางการเกษตร บางอำเภอก็จะนำสินค้าที่ผลิตได้ส่งไปขายที่ตลาด จะมีส่วนน้อยที่มีพ่อค้ามารับซื้อสินค้าที่ไร่

ปัญหาหลักทางการเกษตร ได้แก่ การกีดครองของดินได้ง่าย ดินไม่มีศักยภาพไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการเพาะปลูกพืช เนื่องจากเป็นดินต้น มีหินโผล่ที่ผิวดินเป็นส่วนใหญ่ และพื้นที่เป็นภูเขาสูงชันดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ (ดินเสื่อมคุณภาพ) เนื่องจากการชะล้างหน้าดินสูง ระบบชลประทานยังไม่ทั่วถึง และการทำการเกษตรยังต้องอาศัยน้ำฝน ผลผลิตทางการเกษตรมีราคาสูง เช่น น้ำมัน ปุ๋ยเคมี พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ สารเคมีกำจัดวัชพืช ผลผลิตเฉลี่ยที่ต่ำ ปัญหาฝนทิ้งช่วงเกิดปัญหาน้ำไม่เพียงพอที่จะใช้ในการทำการเกษตร การใช้สารเคมี ปัญหาการเกิดโรคระบาดในศัตรูพืชของเกษตรกร และปัญหาด้านการตลาดที่จะรองรับผลผลิตการเกษตร

2. ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่ดำเนินการศึกษาของแต่ละอำเภอ

2.1 ประวัติความเป็นมา

จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงจากข้อมูลพื้นฐานอำเภอทั้ง 5 อำเภอ พบว่า อาชีพหลักของเกษตรกรในเขตพื้นที่ราบสลับกับภูเขาในจังหวัดเลยนี้ คือ การทำนา ทำไร่ ปลูกไม้ยืนต้นและการเลี้ยงสัตว์ มีการทำการเกษตรแบบไร่นาสวนผสม เกษตรผสมผสานตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง แต่มีในสัดส่วนที่มีในปริมาณน้อยมาก การทำการวิจัยและการสัมภาษณ์สอบถามข้อมูลจะมีเกษตรกรที่เป็นผู้นำ คือ ประธานกลุ่มเป็นผู้ให้ข้อมูล มีเจ้าหน้าที่จากกรมส่งเสริมการเกษตรของแต่ละอำเภอ มาให้การสนับสนุน ให้เกษตรกรมีการรวมกลุ่มกันเพื่อเข้าร่วมโครงการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง แต่การรวมกลุ่มของสมาชิกในแต่ละอำเภอมิพื้นฐานที่ใกล้เคียงกันแต่จะมีความแตกต่างกันบ้างในด้านของเจตคติ

2.2 เจตคติของเกษตรกรที่มีต่อการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

พบว่า เกษตรกรมีส่วนน้อยที่ยังไม่เห็นด้วยเพราะยังไม่เข้าใจในหลักการและการเข้ามาช่วยแก้ปัญหาที่เกษตรกรส่วนนี้ประสบอยู่ และเกษตรกรยังไม่มีความกระตือรือร้นในการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตจากเดิมที่เคยปฏิบัติมาตั้งแต่บรรพบุรุษ รวมถึงการใช้สารเคมีในไร่นาอยู่ ซึ่งถ้าจะให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตและการคิดแล้วมีเจตคติที่ดีต้องใช้ความอดทนและต้องมีการยกตัวอย่างเกษตรกรที่เขาประสบความสำเร็จให้เกษตรกรเหล่านี้เป็นตัวอย่าง

2.3 เจตคติของเกษตรกรต่อการมีส่วนร่วม

สำหรับการมีส่วนร่วม ส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐเป็นอย่างดี มีการเข้าร่วมในการฝึกอบรม การประชุมสัมมนา การศึกษาดูงาน การร่วมทำแปลงสาธิตและการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง มีเพียงเกษตรกรของอำเภอนาแห้วและอำเภอเอราวัณเท่านั้น ที่ไม่เห็นความสำคัญในการมีส่วนร่วมของกลุ่ม เช่น การไปศึกษาดูงานก็จะมีเพียงสมาชิกที่ว่างจากการทำไร่ ของตนเองเท่านั้นที่ไปหรือบางครั้งก็มีไปบ้างไม่ไปบ้าง การพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารก็ไม่ต่อเนื่อง เพราะต่างคนก็ต่างทำกิจกรรมของตนเอง ทำให้ไม่มีเวลาที่จะรวมกลุ่มการทำกิจกรรมทางการเกษตร

3. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษารายละเอียดในการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับบทบาท ของสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในการเข้าร่วมกิจกรรมแล้ว ผู้วิจัยได้นำเอาข้อมูลต่างๆ เหล่านั้น แล้วนำข้อมูลมาเป็นดัชนีบ่งชี้ ระดับการมีส่วนร่วม แล้วสรุปได้ดังนี้

3.1 การฝึกอบรม

จากการรวบรวมข้อมูลทั้ง 5 อำเภอ พบว่า เกษตรกรให้ความสนใจที่จะเข้าร่วมอบรมที่ทางเจ้าหน้าที่ของภาครัฐจัดขึ้น คนที่เข้าฝึกอบรมจะมาจากคัดเลือกจากสมาชิกในกลุ่ม

โดยส่วนมากจะเป็นประธานกลุ่มและคณะกรรมการ บางคนเท่านั้นที่จะเข้าฝึกอบรมด้วยเป็นประจำ มีบางอำเภอที่มีการฝึกอบรม โดยการเน้นให้เกษตรกรมีส่วนร่วม โดยการแสดงความคิดเห็น ซึ่งเป็น การฝึกอบรมในลักษณะนี้เกษตรกรไม่ค่อยให้ความสนใจ เพราะเกษตรกรไม่ค่อยกล้าแสดงออก แต่ ถ้าเป็นการฝึกอบรมแล้วมีการสาธิตให้เกษตรกรได้ลงมือปฏิบัติจริง จะทำให้เกษตรกรมีความสนใจ มากกว่า เพราะจะได้นำเอาความรู้มาลองปฏิบัติเองได้

เมื่อนำมาวิเคราะห์ในรายละเอียด โดยใช้ดัชนีบ่งชี้จากบทที่ 3 มาวิเคราะห์จากภาพรวมใน กิจกรรมการฝึกอบรม สรุปตามขั้นตอนของการมีส่วนร่วมได้ ดังนี้

3.1.1 ร่วมรับรู้ คือ สมาชิกได้รับรู้ว่าจะมีการจัดกิจกรรมใดๆ บางจากเจ้าหน้าที่จาก หน่วยงานของรัฐ และสมาชิกทุกคนก็เข้าร่วมกิจกรรม โดยมีตัวแทนของกลุ่มเข้าร่วม

3.1.2 ร่วมตัดสินใจ คือ การที่กลุ่มได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นเลือกหัวข้อที่ต้องการ ฝึกอบรม แต่จากภาพรวมข้อมูลทั้ง 5 อำเภอ แล้วปรากฏว่ากรมเกษตรกรไม่มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นหรือเลือกหัวข้อที่จะฝึกอบรมได้เลย หัวข้อที่นำมาฝึกอบรมจะมาจากเจ้าหน้าที่จากทาง ภาครัฐจัดให้เกษตรกรเอง

3.1.3 ร่วมปฏิบัติ คือ การที่กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมฝึกอบรม มีโอกาสได้ลงมือปฏิบัติ ในระหว่างที่เจ้าหน้าที่มาฝึกอบรม จากการวิเคราะห์ พบว่า กลุ่มเกษตรกรทั้ง 5 อำเภอส่วนใหญ่ได้มี โอกาสได้ลงมือปฏิบัติจริงในระหว่างที่เจ้าหน้าที่มาบรรยาย

3.1.4 ร่วมกับประโยชน์ คือ การที่กลุ่มสมาชิกที่เข้าร่วมฝึกอบรมแล้วสามารถนำเอา ความรู้ที่ได้มาจากการฝึกอบรมแล้วได้ลงมือปฏิบัติจริง กลับมาใช้ทดลองปฏิบัติเอง จากการ วิเคราะห์ พบว่า กลุ่มเกษตรกรทั้ง 5 อำเภอ เกษตรกรในตำบลวังสะพุง อำเภอวังสะพุง ได้นำเอา ความรู้ด้านการทำไร่นาสวนผสม และเรื่องการใช้สารเคมีในไร่นา ส่วนในอำเภออื่นๆ ทั้ง 4 อำเภอ ก็จะมีการจัดอบรมในหัวข้อที่คล้ายคลึงกัน

3.1.5 ร่วมประเมินผล คือ การที่กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมฝึกอบรมได้มีโอกาสร่วมกัน สรุปและประเมินผลความรู้จากการเข้าร่วมในกิจกรรมการฝึกอบรมมาแล้ว และสามารถนำเอา ความรู้ไปปฏิบัติได้ พบว่า มีกลุ่มเกษตรกรทุกกลุ่มใน 5 อำเภอ นำผลการสรุปที่ได้จากการฝึกอบรม ไปปฏิบัติเองในชีวิตประจำวันได้

3.2 การประชุมสัมมนา

จากการวิเคราะห์ภาพรวมของเกษตรกรทั้ง 5 อำเภอ ทำให้ผู้วิจัยได้รู้ถึงแนวคิดที่มีต่อ การเข้าร่วมประชุมสัมมนาของเกษตรกรว่ามีเกษตรกรใน 2 กลุ่มอำเภอ คือ เกษตรกรในตำบลภูหอ อำเภอภูหลวง และเกษตรกรในตำบลนาแห้ว อำเภอนาแห้ว มีแนวคิดว่าการจัดประชุมสัมมนา มีการ จัดบ่อยมาก ทำให้เสียเวลา เกษตรกรจึงไม่อยากเข้าร่วมกิจกรรม จึงทำให้เกษตรกรไม่ให้ความ ร่วมมือ

เมื่อนำมาวิเคราะห์ในรายละเอียดโดยใช้ดัชนีบ่งชี้จากบทที่ 3 มาวิเคราะห์ในกิจกรรมการประชุมสัมมนา สรุปตามขั้นตอนการมีส่วนร่วมได้ดังนี้

3.2.1 ร่วมรับรู้ คือ การที่สมาชิกได้รับรู้ว่าจะมีการจัดกิจกรรมการประชุม สัมมนาขึ้น แล้วสมาชิกให้ความร่วมมือเข้าร่วมประชุมสัมมนา พบว่า มีเกษตรกรจากทุกกลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมประชุมสัมมนา

3.2.2 ร่วมตัดสินใจ คือ การที่กลุ่มสมาชิกได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นในการเลือกหัวข้อ เลือกสถานที่ และวันเวลาที่เข้าร่วมประชุมสัมมนาด้วยตัวเอง พบว่า ไม่มีเกษตรกรจากกลุ่มตัวอย่างจากอำเภอใดได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นในการเลือกหัวข้อ สถานที่ และวันเวลาที่เข้าร่วมกิจกรรมเองได้เลย โดยมากแล้วจะเป็นเจ้าหน้าที่ตัดสินใจเอง

3.2.3 ร่วมปฏิบัติ คือ การที่กลุ่มสมาชิกได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็น จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า มีเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจาก 3 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอวังสะพุง และอำเภอเอราวัณ ได้มีโอกาสจากการที่ได้เข้าร่วมประชุมสัมมนาแล้วได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น แล้วนำไปปฏิบัติตามได้จริง

3.2.4 ร่วมรับประโยชน์ คือ การที่กลุ่มสมาชิกได้มีโอกาสได้รับข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ จากการประชุมสัมมนา พบว่ามีกลุ่มเกษตรกรในทุกอำเภอส่วนใหญ่ได้รับทราบข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ ทุกครั้งที่เจ้าหน้าที่ทางรัฐจัดขึ้น แต่มีเพียงเกษตรกรในอำเภอภูหอและอำเภอนาเหวเท่านั้นที่ไม่เห็นด้วยกับการมีส่วนร่วมในการประชุมสัมมนาเพราะคิดว่าการเข้าร่วมประชุมสัมมนาดังกล่าวไม่ทำให้ประโยชน์โดยตรงกับความต้องการที่เกษตรกรต้องการ และทำให้เกษตรกรเสียเวลาที่ต้องเข้าประชุมสัมมนา

3.2.5 ร่วมประเมินผล คือ การที่กลุ่มสมาชิกได้มีโอกาสที่เกี่ยวกับการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดประชุมสัมมนาและได้มีโอกาสร่วมหารือแล้วสรุปผลการประชุม สัมมนาด้วย พบว่า ไม่มีเกษตรกรกลุ่มใดได้มีโอกาสร่วมปรึกษาหารือ หรือสรุปผลการประชุม สัมมนาใดๆเลย

3.3 การศึกษาดูงาน

จากการวิเคราะห์ภาพรวมของกลุ่มเกษตรกรใน 5 อำเภอ เกษตรกรไม่มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นถึงความต้องการที่จะสามารถเลือกสถานที่การศึกษาดูงานเองได้ ทุกครั้งที่จะไปศึกษาดูงาน เจ้าหน้าที่จะเป็นผู้เลือกให้เองทั้งหมด มีแต่การที่จะคัดเลือกคนที่จะเข้าร่วมกิจกรรมไปศึกษาดูงานที่กลุ่มเกษตรกรได้มีโอกาสคัดเลือกกันเองได้ จากการวิเคราะห์แล้วมีเกษตรกรในอำเภอเอราวัณเท่านั้นที่หลังจากการกลับมาจากการไปศึกษาดูงานแล้วเกษตรกรเกิดความเบื่อหน่ายแล้วไม่ค่อยให้ความสนใจทำให้มีเจตคติที่ไม่ดีต่อการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เพราะเจ้าหน้าที่จัดให้ไปดูงานในสถานที่ที่สภาพแวดล้อมไม่เหมือนกับสภาพแวดล้อมในพื้นที่ของเกษตรกร ทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาให้เกษตรกรได้และยังไม่มีผลสรุปจากการที่ไม่ไปศึกษาดูงานระหว่างเกษตรกร

เมื่อนำมาวิเคราะห์ในรายละเอียดโดยใช้ดัชนีบ่งชี้ในบทที่ 3 มาวิเคราะห์ในกิจกรรมการศึกษาฐานสรุปการมีส่วนร่วมได้ ดังนี้

3.3.1 ร่วมรับรู้ คือ การที่สมาชิกได้รับรู้ว่าจะมีการจัดกิจกรรมการไปศึกษาฐานแล้ว สมาชิกได้ให้ความร่วมมือเข้าร่วมไปศึกษาฐาน พบว่า เกษตรกรจากทุกกลุ่มได้รับรู้ว่าจะมีการจัดกิจกรรมไปศึกษาฐาน และได้ส่งตัวแทนไปร่วมศึกษาฐานด้วย

3.3.2 ร่วมตัดสินใจ คือ การที่กลุ่มเกษตรกรได้มีโอกาสที่จะเลือกสถานที่ไปฐาน พบว่า เกษตรกรในทุกกลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 อำเภอไม่มีโอกาสที่จะเสนอถึงความต้องการของกลุ่มเลย เพราะจะมีแต่เจ้าหน้าที่เลือกให้เป็นผลทำให้เกษตรกรในอำเภอเอราวัณไม่เสนอความต้องการที่จะเข้าร่วมโครงการ

3.3.3 ร่วมปฏิบัติ คือ การที่กลุ่มเกษตรกรได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมการไปศึกษาฐานจากสถานที่จริงแล้วได้ซักถามพูดคุยกับเจ้าของแปลงสาธิต พบว่า มีเพียงกลุ่มเกษตรกรในอำเภออุทธรณ์เท่านั้นที่ได้มีโอกาสซักถามพูดคุยซักถามแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับเจ้าของแปลงสาธิต

3.3.4 ร่วมรับประโยชน์ คือ การที่กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมในกิจกรรมไปศึกษาฐานและได้มีคนนำเอาความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ จากสิ่งที่ได้พบเห็นมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน พบว่า เกษตรกรทุกกลุ่มตัวอย่างได้ร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน แต่มีเพียงกลุ่มเกษตรกรในเขตอำเภอเอราวัณที่หลังจากการกลับมาจากการไปฐานและมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้และประสบการณ์แต่ไม่มีการนำเอาความรู้จากการไปศึกษาฐานนำไปทดลองปฏิบัติตาม

3.3.5 ร่วมประเมินผล คือ การที่กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาฐานหลังจากการกลับมาจากการศึกษาฐานแล้วได้มีโอกาสร่วมกันสรุปผลจากการไปศึกษาฐานแล้ว นำเอาข้อสรุปไปเสนอให้สมาชิกในกลุ่มได้ทราบต่อไปอีก พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมทุกกลุ่มได้เพียงข้อสรุป แต่ไม่มีการนำไปเสนอต่อ

3.4 การทำแปลงสาธิต

จากภาพรวมข้อมูลของกลุ่มเกษตรกรทั้ง 5 อำเภอ สามารถสรุปภาพรวมได้ว่ามีการทำแปลงสาธิต ซึ่งได้รับแปลงสาธิตจากหน่วยงานของรัฐในทุก 5 อำเภอ กิจกรรมการทำแปลงสาธิตเป็นกิจกรรมที่ทำให้เกษตรกรได้เกิดการเรียนรู้และได้ลงมือปฏิบัติเองทำให้เกษตรกรได้ประโยชน์และการทำแปลงสาธิตยังเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญของกลุ่มเกษตรกร มีการทำแปลงสาธิตที่อำเภอเมือง เป็นแปลงสาธิตเกี่ยวกับการจัดไร่นาสวนผสมได้เปิดเป็นแปลงสาธิตให้สมาชิกและบุคคลทั่วไปเข้ามาเรียนรู้และจัดเป็นจุดการศึกษาฐานของจังหวัดเลย

เมื่อนำมาวิเคราะห์ในรายละเอียดโดยใช้ดัชนีบ่งชี้ในบทที่ 3 มาวิเคราะห์จากภาพรวมในกิจกรรมการทำแปลงสาธิต สรุปตามขั้นตอนของการมีส่วนร่วมได้ ดังนี้

3.4.1 ร่วมรับรู้ คือ การที่กลุ่มสมาชิกได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดทำแปลงสาธิต พบว่า กลุ่มเกษตรกรใน 5 อำเภอได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการทำแปลงสาธิตแล้วมีการทำแปลงสาธิตทุกกลุ่ม

3.4.2 ร่วมตัดสินใจ คือ การที่กลุ่มสมาชิกได้มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นร่วมกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการเลือกพื้นที่ในการทำแปลงสาธิต พบว่า ไม่มีเกษตรกรกลุ่มใดได้มีโอกาสเลือกพื้นที่ทำแปลงสาธิตเอง เพราะเจ้าหน้าที่จะเป็นคนเลือกพื้นที่ให้

3.4.3 ร่วมปฏิบัติ คือ การที่กลุ่มเกษตรกรได้มีส่วนร่วมในการทำแปลงสาธิต เช่น การปลูกพืช การวางแผนการจัดพื้นที่และการดูแลแปลงสาธิต พบว่า ทุกกลุ่มเกษตรกรได้มีส่วนร่วมในการทำแปลงสาธิต

3.4.4 ร่วมรับประโยชน์ คือ การที่กลุ่มเกษตรกรมีโอกาสเรียนรู้จากการทำแปลงสาธิต เพราะแปลงสาธิตเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ พบว่า มีเกษตรกรในกลุ่มได้ร่วมรับผลประโยชน์จากการทำแปลงสาธิต เพราะเป็นแหล่งการเรียนรู้ร่วมกัน

3.4.5 ร่วมประเมินผล คือ การที่กลุ่มเกษตรกรได้มีการพูดคุยสรุปผลที่ได้จากการทำแปลงสาธิตและมีการขยายผลสรุปต่อ พบว่า ไม่มีกลุ่มเกษตรกรในอำเภอใดได้ดำเนินการดังกล่าวข้างต้นนี้เลย

3.5 การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร

จากข้อมูลในภาพรวมของเกษตรกรใน 5 อำเภอ กิจกรรมการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในพื้นที่ ได้แก่ การพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกลุ่มสมาชิกด้วยกันเอง เป็นต้น และมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร โดยใช้สื่อต่าง ๆ ได้แก่ หอกระจายข่าว เอกสารแนะนำจากเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ หนังสือพิมพ์ และรายการเกษตรทางวิทยุและโทรทัศน์ เป็นต้น กิจกรรมการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เป็นกิจกรรมที่กลุ่มจัดขึ้นเมื่อได้กลับจากการไปดูงาน จะมีอำเภอมาเห็นและอำเภอภูหลวงที่ได้นำความรู้มาเผยแพร่ให้กับเกษตรกรในชุมชนได้ทราบเพื่อจะได้นำไปปฏิบัติอย่างถูกต้อง

จากภาพรวมเมื่อวิเคราะห์ในรายละเอียดขั้นตอนของการมีส่วนร่วม โดยใช้ดัชนีบ่งชี้ในบทที่ 3 มาวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร สรุปขั้นตอนการมีส่วนร่วมได้ ดังนี้

3.5.1 ร่วมรับรู้ คือ สมาชิกในกลุ่มรับทราบว่าจะมีการพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในการทำการเกษตร ทุกกลุ่มก็จะเข้าร่วมกิจกรรมในการแลกเปลี่ยนข่าวสารในชุมชน

3.5.2 ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ คือ กลุ่มสมาชิกในการเลือกสถานที่ เวลา ในการสนทนาและพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ในการจัดกิจกรรมทุกครั้งสมาชิกจะมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ร่วมรับฟังและเสนอความคิดเห็น

3.5.3 ร่วมปฏิบัติ คือ สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทำงานของแต่ละกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกรับทราบ

3.5.4 ร่วมรับผลประโยชน์ คือ เมื่อสมาชิกได้เข้าร่วมกิจกรรมในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารก็จะได้รับความรู้และประสบการณ์ ที่จะนำไปสู่ความพัฒนากลุ่มของตนเอง และก็จะมิช่องทางที่การตลาดเพิ่มขึ้น

3.5.5 ร่วมประเมินผล คือ การที่กลุ่มสมาชิกได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ที่ได้จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันและนำผลจากการพูดคุยไปทดลองปฏิบัติในแปลงสาธิตที่จะได้ผลร่วมกัน

4. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ข้อมูลในพื้นที่ 5 อำเภอ แสดงให้เห็นว่า การที่เกษตรกรจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบต่าง ๆ ระดับการมีส่วนร่วมมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก

4.1 ปัจจัยภายใน

ปัจจัยในตัวเกษตรกร ได้แก่ ตำแหน่งทางสังคม เจตคติ การศึกษา และการเปิดรับข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น ผลจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ได้แก่

4.1.1 ตำแหน่งทางสังคม ได้แก่ ประธานกลุ่ม คณะกรรมการ เลขานุการหรือตำแหน่งทางสังคมของผู้นำเกษตรกรในภายในอำเภอ พบว่า เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ส่วนใหญ่สมาชิกจะคัดเลือกบุคคลที่มีตำแหน่งทางสังคมดังกล่าวให้มาร่วมกิจกรรม เพราะเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในกลุ่ม

4.1.2 เจตคติ เป็นเจตคติของคนส่วนใหญ่ของกลุ่มที่มีต่อการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและเจตคติต่อการมีส่วนร่วม จากการศึกษพบว่ากลุ่มที่มีเจตคติที่เห็นด้วยกับการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในการที่ทำให้เกษตรกรมีอาหารพอเพียง พออยู่พอกินเป็นกลุ่มที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ทุกประเภทที่จัดขึ้น โดยทั้งภาครัฐ หน่วยงานอื่น ๆ หรือที่จัดเอง และมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับการรับรู้ ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์

4.1.3 การศึกษา สมาชิกในกลุ่มส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมกิจกรรมจะมีการศึกษาใกล้เคียงกัน คือ จบการศึกษาแค่ ป.4 – ป.6 แต่สมาชิกในกลุ่มก็มีความชำนาญในด้านการเกษตรเป็นอย่างดี จึงไม่มีความวิตกในการลงมือปฏิบัติแต่จะมีการปฏิบัติที่ผิด เช่น การใช้สารเคมี จึงทำให้เกษตรกรมีผลผลิตที่ตกต่ำ จึงต้องเข้ารับการอบรม

4.1.4 การเปิดรับข้อมูลข่าวสาร สมาชิกในกลุ่มส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และเจ้าหน้าที่สำนักงานการเกษตร จากการเข้ารับการอบรม สมาชิกก็จะนำความรู้ที่ได้จากการอบรมมาเผยแพร่ให้แก่สมาชิกในชุมชนได้ทราบ ถ้าผู้นำกลุ่มมีการติดต่อสื่อสารกับ

บุคคลภายนอก กลุ่มนั้นก็จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากกว่าและได้รับข้อมูลข่าวสารมากกว่า

4.2 ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอกของเกษตรกร ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ของรัฐ การสนับสนุนของภาครัฐ และผู้นำชุมชน เป็นต้น ปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

4.2.1 เจ้าหน้าที่ของรัฐ เน้นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้ที่รับผิดชอบอำเภอ ปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม เนื่องจากเป็นเจ้าหน้าที่โดยตรงในการส่งเสริมการเกษตรในทุกด้าน ที่รวมถึงการส่งเสริมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่นที่เข้ามาเกี่ยวข้อง คือ เจ้าหน้าที่ที่เกษียณอายุ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจังหวัด เจ้าหน้าที่จากศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร และเจ้าหน้าที่การเกษตรและสหกรณ์ เป็นต้น ที่เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของอำเภอ เพราะเจ้าหน้าที่มีความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของการเกษตร เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างโอกาสการมีส่วนร่วมทำให้เกษตรกรเรียนรู้การเกษตรพอเพียงในทิศทางที่ถูกต้องและตรงกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับเกษตรกร

4.2.2 การสนับสนุนของรัฐ ซึ่งเป็นหน่วยงานสำคัญที่มีบทบาทในการพัฒนาการเกษตรในพื้นที่การศึกษา และมีส่วนสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงให้กับเกษตรกร

4.2.3 ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และผู้นำชุมชนในการจัดกิจกรรมทางการเกษตร ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักระบุว่า มีบทบาทสำคัญในการชักชวน กระตุ้นและสนับสนุนให้เกษตรกรเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอาชีพและการมีอาชีพใหม่ที่จะเกิดขึ้นในชุมชน

5. แนวทางส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

แนวทางส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะและผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด 5 พื้นที่อำเภอ ดังนี้

5.1 ข้อเสนอแนะของเกษตรกร ได้แก่

5.1.1 การอบรมสัมมนาและการไปศึกษาดูงาน อยากให้จัดกิจกรรมไม่นานนัก เพราะสมาชิกในกลุ่มไม่มีเวลาที่จะเข้าร่วมกิจกรรม

5.1.2 การไปดูงานนอกสถานที่บางแหล่งที่เน้นเรื่องวิชาการควรที่จะบรรยายให้สมาชิกในกลุ่มมีความเข้าใจและกล้าที่จะซักถามแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

5.1.3 อยากให้รัฐบาลมีการประกันราคาพืชผล

5.1.4 ระบบชลประทานไม่ทั่วถึง การทำการเกษตรจึงต้องอาศัยน้ำฝนตามฤดู

5.1.5 อยากให้รัฐบาลส่งเสริมการปลูกพืชและสนับสนุนพันธุ์พืช

5.1.6 อยากรู้ให้พืชปราศจากโรคและแมลงศัตรูมาทำลาย

5.1.7 ผลผลิตมีคุณภาพต่ำเนื่องจากเกษตรกรขาดความรู้และเทคโนโลยีที่ทันสมัย

5.1.8 ขาดกลุ่มต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลางถูกเอารัดเอาเปรียบ

5.1.9 ประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องเกษตรฯ แผ่นใหม่ เกษตรผสมผสาน

5.1.10 การขาดอาชีพเสริมและการขาดเมล็ดพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ที่มีคุณภาพ

5.1.11 ดินมีคุณภาพต่ำ

5.1.12 เกษตรกรไม่มีความกระตือรือร้นในการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตจากเดิมที่เคยปฏิบัติมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

5.1.13 ส่งเสริมการปลูกพืชผักสวนครัว และมีการจัดหาตลาดรองรับผลผลิต

5.2 ข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ ได้แก่

5.2.1 การฝึกอบรมควรจะใช้วิทยากรที่มีประสบการณ์ด้านการเกษตรโดยตรง เพราะเกษตรกรจะได้เรียนรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจง่ายขึ้น

5.2.2 ต้องมีงบประมาณสนับสนุนตามความต้องการของเกษตรกร เพื่อเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรในการทำการเกษตรให้ประสบผลสำเร็จ

5.2.3 มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและจัดกิจกรรมนันทนาการให้เหมาะสมกับวัยของเกษตรกรที่เข้าร่วมอบรม

5.2.4 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ควรเน้นให้เกษตรกรทดลองปฏิบัติจริงในแปลงสาธิต

5.2.5 ในด้านงบประมาณ รัฐควรที่จะเข้ามาสนับสนุนด้านงบประมาณและอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

5.2.6 ต้องสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรอยากเข้าร่วม โครงการ ต้องจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ แล้วเห็นผลจริงสามารถช่วยพวกเขาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นให้เขาได้ เช่น ช่วยแก้ปัญหาสินค้าล้นตลาด ปัญหาการถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง เป็นต้น

5.2.7 เจ้าหน้าที่ที่จะเข้ามาให้คำแนะนำ อบรม ให้กับเกษตรกรควรจะต้องสร้างความคุ้นเคยเป็นกันเองกับเกษตรกรด้วย เพื่อจะได้รู้ถึงปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร